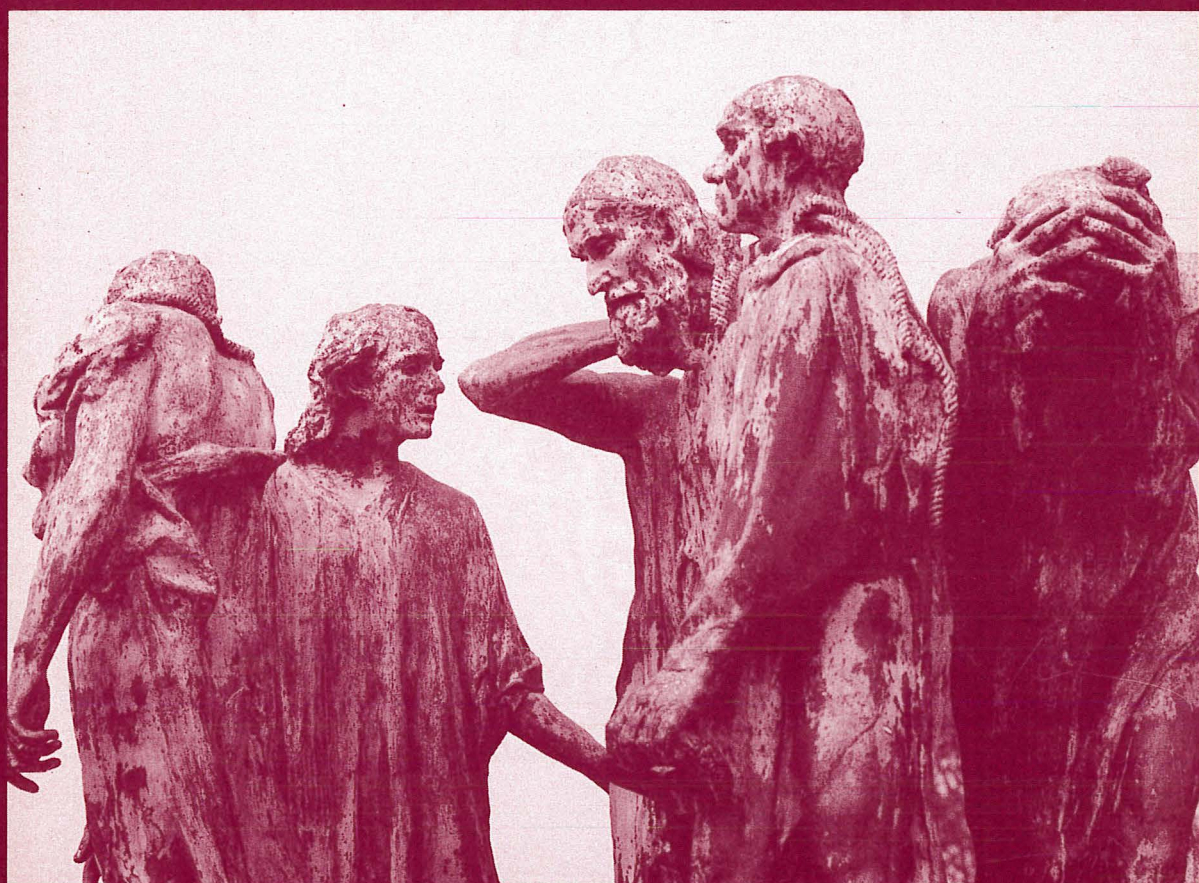

katsaus

KRIITTINEN KORKEAKOULU

5.1989

KARI E. TÜRÜNEN	3	Tekojen etiikka
MERJA HURRI, PÄIVI HUUHTANEN	5	KÄSITTEIDEN SALATTU ELÄMÄ
MARKKU GRAAE, HELINÄ SIIKALA		tasa-arvo, moraali, vapaus,
ARJA ALHO, EERO OJANEN		hyvinvointi, solidaarisuus,
INKERI REPO, MATTI HYRYLÄINEN		tiedostaminen, vastuu, rakkaus,
PIRKKO KARHI, JUHANI KAHELIN		luottamus, onni, edistys
RIINA MARTTILA	19	Runoja
ARVI TUOMI	20	Ahneuden anatomiaa
KARI E. TÜRÜNEN	25	Voittajan vastuu
HELENA KOKKONEN	26	Kiinakuu
RISTO LAINE	28	Tavoiltaan säännötön nykyaika

JULKAISIJA Kriittinen korkeakoulu ry.

TOIMISTO Kasarmikatu 19, 00130 Helsinki
Avoimna 9—16
Puhelin 624 977
Postisiirtotili 715 56-0

TOIMITUS Kari E. Turunen, päätoimittaja
Asta Haapalainen, toimitussihteeri
Sini Piippo, toimittaja

TILAUKSET 95 mk/vuosi, 6 numeroa vuodessa

IRTONUMEROT 19 mk, Kriittisen korkeakoulun toimisto,
Akateeminen kirjakauppa, Suomalainen Kirjakauppa

ILMOITUKSET 1/1 sivua 900 mk, 1/2 sivua 500 mk, 1/4 sivua 300 mk

PAINO Painotalo MIKTOR Helsinki

KRIITTINEN perustettu vuonna 1968
KORKEAKOULU sitoutumaton, valtion tukema koulutus- ja kulttuurikeskus
aikuisena kasvamisen mahdollisuuksia
myös ammatillisesti suuntautunutta koulutusta
erilaisia näkökulmia todellisuuden ymmärtämiseen
aatteiden, oppien ja mielipiteiden kohtaamista

SIHTEERISTÖ Esko Paakkola (yleissuunnittelu)
Asta Haapalainen (tiedotus, INKA)
Liisa Kiesiläinen (kasvatuskulttuuri)
Terttu Lemström (toimisto, INKA, näyttelyt)
Sini Piippo (esitelmä- ja keskustelutilaisuudet, kolumnipalvelu)
Keijo Tahkokallio (sapattikoulutus)

JOHTOKUNTA Johtaja Tapani Sihvola (puheenjohtaja), kansanedustaja Arja Alho, filosofian lisensiaatti Markku Graae, kasvatustieteen kandidaatti Kauko Komulainen, professori Erkki Lähde, kirjailija Matti Paavilainen, kansanedustaja Sirpa Pietikäinen, lääketieteen lisensiaatti Helinä Siikala, yhteiskuntatieteen lisensiaatti Kari E. Turunen, professori Reijo Wilenius

Kriittisen korkeakoulun jäsenmaksu 50 mk/vuosi, ainaisjäsenmaksu 400 mk.

Katsauksen artikkelien osittainen lainaaminen on sallittua, mikäli lähde mainitaan.

Tekojen etiikka

Me olemme kaikki moraalisia olentoja. Tekojamme säätelevät muun ohella käsityksemme hyvästä ja pahasta, väärästä ja oikeasta. Me myös arvioimme — varsinkin toisten ihmisten — toimintoja, asenteita, hankkeita jne. moraalisesta näkökulmasta. Ehkemme aina muista arvioida omia tekojamme, niitä pidämme usein oikeutettuina. Ihmiselle on niin tyypillistä katsoa olevansa oikean ja hyvän edustaja, jonka tielle muut asettelevat esteitä. Itsemme suhteen olemme yleensä defensiivisiä, puolustautuvia ja selittäviä.

Hyvään kurkottaminen

Sopikaamme aluksi, että emme ole — Jumalan armosta — hyviä ihmisiä, jotka ajattelevat ja toimivat oikein. Mitään ennalta-annettua — paitsi itsemme antamaa — oikeutusta ei ole sille, että edustamme hyvää, kun taas monet muut ovat väärällä asialla. Tämä sopimus on tärkeä, koska muutoin emme tavoittele hyvää.

Ihmiset tavoittelevat hyvää, kaunista ja totta, luultavasti kaikki. On hyvin vähän ihmisiä, jotka katsovat tietoisesti toimittavansa pahaa. Ihmisessä on tarve kurkottaa hyvään. Tämä on aivan ilmeisesti metafyyysisesti erittäin syvä ja merkittävä piirre ihmisolemuksessa. Niinpä lankeemus siihen, että kuvittelee jotenkin erityisesti edustavansa oikeaa, on inhimillisesti ymmärrettävää.

Miksi sitten ihminen tavoittelee hyvää? Osaksi on pakko, koska sosiaaliset paineet vaativat ainakin jonkinlaista hyvää käytöstä ja pyrkimystä. Sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristömme kantaa myönteisiä arvoja ja ihanteita, joiden noudattamatta jättäminen johtaisi kasvojen menettämiseen ja häpeään. Hyvä on siis suorastaan sosiaalinen pakko, vaikka se voi tietysti herättää aavistuksia vilpillisestä hyvästä. Ihminen on — ilmeisesti jokainen — myös vilpillinen, mikä ei tunnu hyvältä.

Keskustelunalainen hyvä

Ihminen on myös tietoinen ja yhä tietoisemmaksi tuleva olento. Niinpä hän voi yrittää todella pohtia, mikä on hyvää. Me emme oikeastaan tiedä, mitä inhimillinen hyvä on yleensä, vaikka saatamme kuvitella tietävämme, mitä se on erityisesti jossain tapauksessa.

On hyvä, ettemme tiedä — toivon mukaan — mitä hyvä on. Silloin me etsimme sitä kaiken aikaa. Hyvä, oikea, tosi ja kaunis ovat arvoja, joita voidaan tavoitella vain, jos ne ovat määrittelemättömiä. Arvot ovatkin mielestäni määrittelemättömiä ja kuitenkin toiminnan ja ajattelun kriteerejä. Vaikkemme saavuta niitä koskaan lopullisesti, voimme tutkia — niihin kurkottamalla ja suuntautumalla — erityistapauksissa, ilmentävätkö ne arvoa. Keskustelun on pysyttävä yllä.

Tekojen pakko

Ihminen on sokea niin monella tavalla, että sitä ei kannata tässä ruveta edes luettelemaan. Silti hänen on toimittava, hän ei voi jähmettyä paikalleen. Me pyrimme toimittamaan myös hyvää maailmaan, ainakin toisinaan, kun asiaa ajattelemme. Hyvän toimimista pidämme hyvänä — ehkä yleensäkin, mutta erityisesti sitä pidetään sosiaalisesti hyväksyttävänä.

Meidän on siis toimittava, emmekä suinkaan etukäteen voi tietää, seuraako toiminnastamme hyvää. Jos näin luulemme, silloin emme arvioi moraalisesti sitä, mitä teemme. On luultavaa, että teimmepä mitä tahansa, siihen menee mukaan ripaus muutakin kuin hyvää. Joissakin tapauksissa toimintamme seuraukset voivat osoittautua kaikkea muuta kuin hyviksi. Se voi olla sosiaalisesti ankara paikka — jos paljastumme — mutta voi se olla sitä aidolle sisäiselle moraalillemme. Meidän tuomitsemamme pahan toimittajankin teot voivat osoittautua hyviksi. Me emme ole tässä suhteessa maailman hallitsijoita.

Arvioinnin tarpeellisuus

Emme jaksakaan arvioida kaikkea, mitä teemme; olemme niin monessa mukana. Mutta me voimme kuitenkin arvioida jossain määrin sitä, mitä olemme tehneet, tai missä olemme olleet mukana, esimerkiksi jonkin virran viemänä. Tätä nimittäisin tekojen etiikaksi. Meidän on toimittava, mutta voimme jälkikäteen miettiä, mitä todella teimme. Sitä ei voi etukäteen täysin tarkasti tietää.

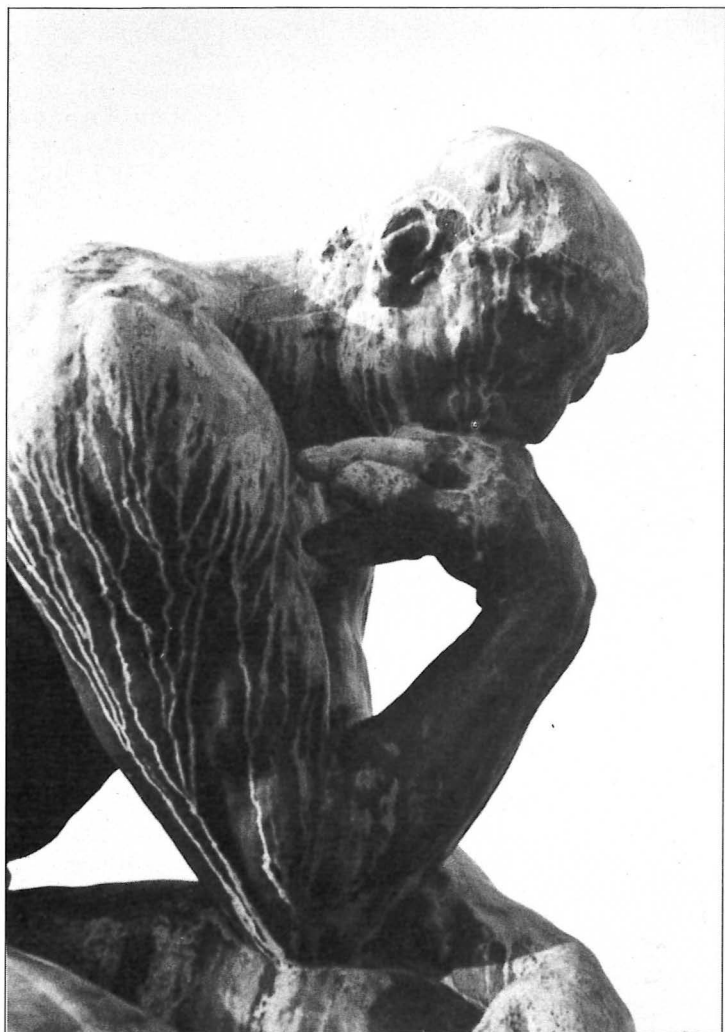
Meidän on pakko olla liikkeellä ja mielellämme olemmekin monesta syystä. Elämässä on omat välttämättömyytensä ja rajoituksensa. Niiden alaisena toimiminen ja niiden tunnustaminen voi aukaista moraalisen arvioinnin, joka on askel askeleelta vapaampi niistä paineista, jotka tekojamme sitovat. Kun arvioimme toimiamme jälkikäteen, on selvää, että se vaikuttaa tuleviin tekoihin. Voiko muuta etiikkaa olla kuin tekojen etiikka?

KET

UUSI VUOSI

-UUDET KATSAUKSET

KÄSITTEIDEN SALATTU ELÄMÄ

Puheenaiheet vaihtuvat, käsitteet jäävät. Ne toistuvat, muuttuvat hahmottomiksi, sisällyksettomiksi, jauhautuvat tyhjiin tiedonvälityksen myllyssä. On syytä pysähtyä, pysähdyttää.

Tavoitammeko merkityksiä? Puhummeko yhteistä kieltä?

Käsitteellä, ajattelun luomalla abstraktilla hahmolla on jokin sisältö.

Mikä? Kenelle, keille? Yleisestikö? Yhteisesti, sovitus-ti? Tässä kulttuurissa.

Seuraavissa artikkeleissa katsotaan joidenkin käsitteiden sisään ja taakse, tavoitellaan merkityksiä. Näinkin voi olla — joidenkin mielestä. Peilejä ja ääneen ajattelua tarvitaan, vaikka yhteisiä sopimuksia käsitteiden merkityksistä tuskin syntyy.

TASA-ARVO EI OLE SANA

Tasa-arvo on ollut oman yhteiskunnallisen ja poliittisen ajatteluni keskeisin tukiranka, niin kauan kuin muistan. Silti en osaa täsmällisesti määrittellä, mitä se on. Helpommalta tuntuu luetella, mitä tasa-arvo minulle *ei* ole:

Tasa-arvo ei ole yksilön ominaisuus. Se on yhteiskunnallinen suhde. Tämä on perusoivallus. Ei ole olemassa tasa-arvoisia johtajia, esimiehiä tai aviopuolisoita. On vain (enemmän tai vähemmän) tasa-arvoisia työyhteisöjä, organisaatioita ja avioliittoja. Viime kädessä ei kukaan ole tasa-arvoinen — ennen kuin kaikki ovat.

Tasa-arvo ei ole persoonallisuudenpiirre. Sellaista kuin tasa-arvoinen luonteenlaatu ei ole olemassaakaan. Aina kun joku, mies tai nainen, kehuu olevansa tasa-arvoinen, tekee mieleeni kysyä: — Kenen kanssa? Puolisosi? Oman sosiaaliluokkasi miesten/naisten? Bolivialaisen pienviljelijän vai turkkilaisen poliittisen vangin?

Tasa-arvo ei ole sana. Se on aina jotain hyvin konkreettista: leipää, lääkkeitä, aapiskirjoja. Vapautta ja turvallisuutta. Samaa palkkaa samanarvoisesta työstä. Yhtäläistä oikeutta lain edessä, teoriassa ja käytännössä. Jos juhlapuheiden tasolla mitattu tasa-arvo riittäisi, ei

Ranskan suuren vallankumouksen jälkeen mitään ongelmia olisi ollutkaan.

Tasa-arvo ei ole asenne. Vanhemmiten — ja nykyisessä työssäni valtiollisena "tasa-arvoagenttina" — olen ikävä kyllä tullut varsin kynniseksi asennekasvatuksen suhteen. Yksilön kohdalla asenteet muuttuvat 20 ikävuoden jälkeen lopultakin hyvin vähän. Eikä pojasta polvi näytä paranevan. Päinvastoin. Nyky-Suomen suurimpia sovinisteja ja rasisteja ovat nuoret miehet. Naiset ja ulomaalaiset sen tietävät. Jos asennemuutosta odotamme, saamme odottaa liian kauan.

Tasa-arvo ei ole tasapuolisuutta. Ei, jos sillä tarkoitetaan etujen ja velvollisuuksien jakamista tasan ryhmiin, joiden lähtökohdat ovat aivan eriarvoiset. Jyrkkä veroprogressio ei ole tasapuolinen; syrjiähän se hyvätuloisia (mitä kylläkään ei tee teutettu verouudistus!). Positiivinen erityiskohtelu tai sukupuolikiintiöt naisille virkanimityksissä eivät ole tasapuolisia. Syrjiväthän ne muodollisesti mieltä. Tasa-arvoa molemmat toimenpiteet silti lisäävät.

Tasa-arvo ei ole tasapaisyyttä. Samanlaisuuden kanssa sillä ei ole paljoakaan tekemistä, paitsi oikeuksien ja lähtökohtien samanarvoisuutta. Valitettavasti *equal* on englannissa sekä *samanlainen* että *tasa-arvoinen*. Naistutkijat ovatkin kysyneet, pitäisikö sana *equality* kokonaan korvata toisella. Ehdotus uudeksi on *equity*, yhdenvertaisuus, johon ei sisälly vaatimusta samankaltaisuudesta.

Samankaltaisuus ylipäänsä on pelkkää harhaa — jos sitä on todellinen tasa-arvo-

kin. Kahta samanlaista yksilöä ei ole. Nainen ja mies, vammainen ja terve, musta ja valkoinen, homo/lesbo ja heteroseksuaali eivät ole samanlaisia. Siitä huolimatta kaikki ovat ihmisinä samanarvoisia. Erilaiset, mutta yhdenvertaiset. Siinä hyvä tasa-arvon määritelmä ainakin minulle.

Minulle henkilökohtaisesti tasa-arvolla on hyvin vähän tekemistä myöskään filantrooppisen tai kristillisen lähimmäisenrakkauden kanssa. Maailmassa on viisi kuusi miljardia ihmisyksilöä. On täysin mahdotonta edes tuntea jokaista, saati rakastaa kaikkia. Tasa-arvoinen silti olen jokaisen, jopa pahimman vihamieheni kanssa.

Rakkaus on henkilökohtainen tunne, joka hyvin vähän tuntee eettisiä tai moraalisia perusteluja. Teot ovat toinen kysymys. Mutta tekojenkaan tasolla en pidä velvollisuutenani auttaa jokaista tai uhrautua kaikkien edestä, tasapuolisesti. Jos pystyn, tahdon tukea niitä, jotka apua eniten tarvitsevat. Kuten ihmiskunnan enemmistöstä.

Oikeudenmukaisuus, kumppanuus (sisaruus, veljeys), suvaitsevaisuus. Siinä muutama abstraktio, jotka parhaiten kuvaavat tasa-arvoa, silloin kun abstraktioiden tasolla puhutaan. Itse pysyn aina mieluiten käytännössä. Kalevi Sorsa kuvasi kerran suhdettaan politiikkaan toteamalla: — Sosialidemokratia on minulle teonsana. Minulle tasa-arvo on teonsana. Itse asiassa ei sana lainkaan, vain teko.

Merja Hurri

valt.lis.. vs. erikoistutkija

MORAALI

Moraali on tavattoman rasittava puheenaihe, koska siitä ei voi puhua muuta kuin tavanomaisia. Moraali on tapana. **Mos est.** Moraali koskee tapoja. **Moralis.** Se koskee eritoten, jos tapoja satuu loukkaamaan. Kun tapoja loukataan, moraalinvartijat älähtävät. Parempi siksi tehdä mieliksi, totella. **Morem gerere alci.** Näin välttää puremat ja tuskan — **morsus** — kuolevainen ihminen — **mortalis.** Tahto hyvään, vaan ei aina voimia. Jukkokuri pitää pystyssä.

Sananväännökset, latinan epäperäiset käännökset, opettavat asiasta assosiaation vapauksin: tavoistaan kiinnipitävä on kärktyisä, pikkumainen, **morosus.** Moraalin kantasana ei ole **mora**, pidäke tai este. Voisi hyvästi ollakin. Silti **morus**, mieletön, on se joka näin puhuu. **Morologus.** Tai narri, **morio.**

Ajatelkaamme myös rakauden tähden narria, houkkaa, joka tuntee amorin omakseen. **Amoraali**-seksi tuomittuna sellaiset kiivitettiin. Sen pituinen se, moraalin meno, mutta moraalilta ollaan pääsemättömissä. Amorin nuolet eivät tapa sitä.

Leikin loppu on moraali. Opetus. Itku pitkästä ilosta.

*

Moraali on vallitseva käsitys hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä. Kunakin aikana aikansa moraalinen konsensus perityn hyväksikoetun varassa. Kullakin ihmisellä on aikansa moraalisten ajatustottumusten mukainen omatunto, viisaasti vaalitun elämäntiedon nimissä. Ehdollistettu elämän kasvatuslaitoksissa, kodissa, koulussa, lain suojeluksessa ja suojattomuudella uhkaamalla. Hyvästä huolimatta näin vain tahtoo käydä: ihminen on veljensä ja sisarensa vartija, lainkuuliainen lainlukija omaksi turvakseen, koska pelkää. "Minän hyvä" on valtamoraalin pelisääntö. Minun, sinun, meidän — sopimuksiin voidaan päästä. Entä hänen? Laki koskee kaikkia, mutta viholliseksi luettu jää lainsuojattomaksi.

Laki on niinkuin se lue-taan. Ei ole sääntöä ilman sovellusta, sanaa ilman selitystä, moraalista väittämää ilman tulkinnan vaatimusta, kyseenalaisuutta suhteessa häneen, heihin, jotka eivät ole minun tai meidän joukkoamme.

*

Pelkään tällaista valtamoraalia, moraalien valtaa tehdä mitä hyvänsä, omiaan. Tahto valtaan käy hyvin käytännöllisestä järjestä, sen imperatiivista. Ja valtasuhteet järjestävät maailman hyvään järjestykseen. Valan tasapaino, jossa toinen puoli on valossa ja toinen varjossa.

Vallitseva käsityskin murskaa massansa ylivoimaisuudella. Se tekee selvää jälkeä: yhtä armotonta hyvää kuin pahaakin. Varsinaisissa moraalisisissa tuo-

mioissa oikeus on lainmu-kaisesti armon edellä. Koh-tuus kaikessa, mutta moraa-lin suhteen lisäksi kohtuuton ehdottomuus: kuuliaisuus kirjaimelle, joka ei tavan-omaisena innosta paperia pitemmälle.

*

Kannatan vallatonta, ilman valtaa olevaa, ja tava-tonta, tavoista irrottelevaa, vaihtoehtoa moraalille. Ehkä amorin hullutustakin huo-lehtimatta huomisen amo-raalisuus-oikeudenkäyn-neistä. Leikki sijansa saa-koon totisessa elämässä ih-misten kesken eläimiä ja kasveja unohtamatta.

Naulitsemalla hyvä lakiin ei päästä pahasta. Se on ris-tinpuitten mukaista moraa-lin tuntumaa. Pahasta pää-see vain irrottelemalla ottei-ta. Opetuksenkin saa unoh-taa, jos pysähtyy tunnustele-maan olemista kaikessa täs-sä, tavattomassa elämän epäjärjestyksessä ja me-nossa täyttää päätä päättö-mästi hännän kanssa ja il-mankin. Pikkuisen pirullista kurillisuutta kurittomasti heittäen häränpyllyä. Ja sit-ten kaiken ylle hyppyselli-nen maan tomua kuin taika-hiekkaa.

Vain unohduksen armoa, tuskin muuta. Unohdus tois-ten vihanpidosta, omasta vallantahdosta. Unihiekkaa ihmisen toisiaan vahtivien vartiosilmien valppaudelle.

*

Autuaita ovat hengessä köyhät, tavattoman mi-täänsanomattoman näköi-set, sillä eläväisemmät, ole-vaisemmat. Kaikki ne, jotka tuntevat "kultaisen sään-nön" armeliaan luonnollisen

lain kuin verenkäyntinsä ja elämänsä parannuksen, vapautuksen armottomasta kohtuuden laista.

Ei muuta kuin rakkauden nuoli ja viini, jumalisen haavoittunut inhimillinen hullutus ja tunnustus, luovutus ja antaumus: olkoon tämä menneeksi minulta sinulle — yli rajan, Sait käsiisi. Tässä olen, annan itseni. Haluan palvella sinua, koska olet ihminen, kaltaiseni, pieni, enkä pelkää. Itsestäni, kaipauksesta, tiedän kutsun luoksesi, en imperatiivina.

Parempaa moraalien opasta ei ole kuin tunteen jumalveitikka kepposineen tepposineen, ja jokin sen takana: vakaa ja ikuinen Tava-ton, vaikka ajallisesti tavattavissa ihmisestä toiseen. Hapuillen, käsistä käsityksiksi, jotka vain aavistuvat, eivät ehkä sanoiksikaan yllä.

Hyvän vain tunnet, tunnistasit hyvällä mielin: "Tehkää hyvin, peremmälle"! Ja "hyvästi taas", kun on hyvästelyjen aika. Inhimillisen avoimen mielen luonnollisinta taipumista tavattoman mutkattomaan, hyvään kieleen. — Vierasperäisistä sivistys-sanoista ei aihetta enempään,

Päivi HUUHTANEN

FT, vs. apul.prof.

VAPPAUS

Toisille vapaus on selittämisen ja määrittelemisen asia, toisille se on harjoittamisen asia. Näin sanalle *vapaus* tulee kaksi täysin erilaista käyttötapaa. Selittämisen-ressi pyrkii kaappaamaan sanat selittämisen keinoiksi ja asioiden hallitsemisen välineiksi. Maailmaan suhtaudutaan haltuunoton asiana ja kieli on otettu vallanpidon välineeksi. Mutta on myös sanojen luonnollista käyttöä, jossa sanoilla ilmaistaan kokemista, oivaltamista tai tajuamista. Vapauttaan harjoittava ihminen käyttää sanaa *vapaus* kokemusten myötä muuttuvan tietoisuutensa ilmaisemiseen. Toiset siis etsivät sanalle *vapaus* lopullisluontoista määritelmää ja toiset käyttävät sitä jatkuvasti muuttuvan kokemuksen nimenä.

Vapautensa harjoittaminen edellyttää sanan *vapaus* vapauttamista. Vapauden harjoittamisen kannalta vapaus on signaali- tai kontrollikokemus, joka kertoo kokijalle, että hän toimii ja ajattelee itsenäisesti. Vastaavasti epävapauskokemuksen esiintyminen kertoo toiminnan ja ajattelun ajautuneen epäitsenäisyyteen. Vapauttaan harjoittava pyrkii toimimaan siten, että vapauden kokemista esiintyy ja hän pyrkii välttämään toimintatapoja, jotka johtavat epävapauden kokemiseen.

Epävapauskokemus esiintyy hälytysmerkkinä. Vapaudestaan kiinnostunut yksilö oppii toimintansa käytännöstä tietämään minkälainen toiminta terävöittää vapauden kokemista ja mikä sitä hämärtää.

Vapauttaan harjoittavan ihmisen on yleensä vaikea puhua todellisuudesta sillä kuulijat kuuntelevat usein käsittein. He kuulevat vain sen mikä sopii heidän käsitelisiinsä ja muu ei heidän mielestään voi olla todellista, ei edes koettua. Tilanne on vaikea ihmisille, jotka haluavat puhua vapaudesta elävästi, luonnollisesti ja kokemusten mukaisesti. Siksi erityisesti sana *vapaus* edellyttää kielikapinaa. Selittämisenressi varastaa ihmisiltä kielen puhua aidosti kokemustensa mukaan. Vapauden määrittelemisen ei tee ketään vapaaksi — ja yleensä se onkin epävapauden harrastus. Elämän tosiasiallisuus pyritään peittämään kuvien ja määrittelemien, selitysten ja mielipiteiden taakse. Elämän käytännössä *vapaus* on ilmaisu tai nimi erityiselle todellisuustietoisuuden muutokselle. Selväpiirteinen vapauden kokeminen on löytävää, näkevää ja oivaltavaa. Siksi siitä on puhuttava paradoksaalisesti, ristiriitaisesti ja aforistisesti. Vapauden tajuamisesta tuodaan esiin jo-

takin hyvin olennaista kun esim. sanotaan: Vapautuminen on vapauttamista.

Joillekin ihmisille vapaus on luonnostaan keskeinen asia elämässä, mutta vapautta tarvitaan kaikkialla, missä halutaan edistää keskeistymiskykyä ja kykyä aidosti oppia ja omaksua asioita. Kun ihminen kokee itsensä epävapaaaksi hän suojautuu, eristäytyy, rakentaa muureja ympärilleen, on kykenemätön kohtaamaan avoimesti ihmisiä ja asioita, on kykenemätön yhteistyöhön, kokee ympäristön pelottavana ja vaarallisena, on helposti loukkaantuva, omaa matalan sietokyvyn, on aggressiivinen ja ahdistunut, on täysin kykenemätön sitoutumiseen, on tosikko-mainen ja toisten asioita järjestelevä. Tällaisessa perustilanteessa ihmisen suorituskyky on minimissään. Aggressiivisuus ja vallanhalu ovat tyypillisiä epävapaaan ihmisen tuntomerkkejä. Epävapaaan ihmisen tunnistaa epäitsenäisyydestä.

Vapaus on edellytys silloin kun todella halutaan edistyä oppimisessa, omaksumisessa ja toiminnassa. Sillä vapaa yksilö kokee itsensä itsenäiseksi ja on siksi loukkaamaton, avoimeen kohtaamiseen kykenevä, sitoutumiskykyinen, sisäistä liikkuvuutta omaava, poikkeavuuspainetta kestävä, korkean sietokyvyn omaava, itsekurillinen, muiden suhteen ei-vaativa, sallivasti kaikkien suhtautuva, kiitkoilua karttava, itsetärkeyttä välttävä ja anonymisuutta arvostava. Vapaa yksilö kykenee olemaan avoin ja on siten vahvasti yhteistyökykyinen. Hän pystyy sukeltamaan asioihin, sulautumaan tilanteisiin, sopeutumaan ja

olemaan yhtä asioiden kanssa sillä hän ei pelkää kadottavansa itsenäisyytään. Epävapaaalle sen sijaan kaikki asiat ovat itsensä kadottamisen pelkoa herättäviä.

Vapautensa harjoittaminen on perusolemukseltaan kielteismuotoista. Vapauden kokeminen kytkeytyy selkeästi tilanteisiin, joissa kieltäydytään jostakin ulkoisesta tai sisäisestä toimintapakosta, vaatimuksesta, käskystä tai toiveesta. Tämä ei merkitse sitä, etteikö vapaa voisi noudattaa käskyä, vaan sitä, että oman toiminnan on lähdettävä omasta tietoisuudesta ja harkinnasta eikä suoraan jostakin muusta säätelystä. Kieltäytyminen, esim. toimimasta suoraan jonkin mielihalun mukaan, herättää tietoisuuden ja sen jälkeen on yksi ja sama toimitaanko mielihalun edellyttämällä tavalla vai ei. Kieltäytymisen ei tarvitse näkyä, ja parempi on olla sitä sanomatta. Kieltäytymisen kautta herätetään tietoisuus ja siten varjellaan itsenäisyyttä. Jokainen tietää omasta kokemuksestaan, että pienikin 'itseään niskasta ottaminen' tuottaa välittömästi vapauskokemuksen. Useat myös tietävät, että vapaus on itsekurin tie. Kieltäminen on tilan löytämistä tälle itsekurille.

Vapauden harjoittaminen herättää ihmisessä yksilöllisyyden. Yksilöllisyys ei ole jotakin valmiina olevaa, vaan se on harjoittamisen asia. Yksilöllisyys on yksilöiden intressi, sillä vapaat yksilöt ovat luotettavia ja uskollisia. He ovat myös yhteistyökykyisiä. Sillä 'elävä yhteistyö perustuu siihen, että kukin vapaasti ja aidosti kulkee omaan suuntaansa'.

Yksilöllisyyden ytimenä on yksittäisyys. Yksilö ei ole olemassa suhteessa muihin, vaan suhteessa itseensä ja itsensä ilmentymisenä. Tätä seuraa vertailemattomuus, asia jota vapautta rakastavat pitävät erityisen tärkeänä. Vertailemattomuuden kautta yksilö on tietoinen jakamattomuudestaan, individuaalisuudestaan. Vapautensa harjoittaminen johtaa jakamattomuustietoisuuteen ja tässä tietoisuudessa yksilö kunioittaa kaikkea ja kaikkia niiden itsensä takia, ilman haltuunoton ja hyödyntämisen tarvetta.

Sanaa *vapaus* voidaan käyttää luonnollisella tavalla vapauden kokemisesta ja oivaltamisesta puhumiseen. Vapaudessa edistyminen on tietoisuutensa laadussa edistymistä ja siksi sana *vapaus* on vapauttaaan harjoitettavalle jatkuvasti muuttuvassa käytössä. Tätä käytäntöä voidaan puolustaa vain puhumalla vapaudesta tarkasti omien kokemusten mukaan ja välttäen käsitteitä ja määritelmiä. Vapauden luonnollinen kieli on erityisellä tavalla nihiloivaa: En ole mitään, siksi olen kaikki. Itsensä löytänyt tietää ettei hän ole mitään. Tämä kummallinen kielteismuotoisuus pitää vapauden elävänä ja tekee sanan *vapaus* määritelmät huvittaviksi tai itkettäviksi, näkökulmasta riippuen.

Markku Graae

FL

HYVINVOINTI

Puhutaan hyvinvointivaltiota, hyvinvointiyhteiskunnasta.

Valtio ehkä voikin hyvin, bruttokansantuotteella jos mitataan. Yhteiskunnan hyvinvointi taas on totta, jos yhteiskunnan jäsenet, ihmiset voivat hyvin. Miten ihmisten hyvinvointi määritellään, millä mitataan?

Kun ihmisen tarpeet ovat tyydytetyt, hän voi hyvin.

Mitkä ovat ihmisen tarpeet? Miten ne tyydyttyvät tässä hyvinvoivaksi kutsutussa yhteiskunnassa?

Fyysiset perustarpeet ovat selvät: vettä, ruokaa, ilmaa, valoa, lämpöä; lajin säilyminen. Useimpien suomalaisten fyysiset perustarpeet on tyydytetty, uskotaan. Mutta millä hinnalla? Jos esimerkiksi nuorten lapsiperheiden lähes kaikki voimat kuluvat asunnon maksamiseen ja lastenhoidon järjestelyihin, onko lopulta paljonkaan edistytty sitten takavuosien? Toisaalta, miten paljon juomaa, ruokaa jne aineellista hyvää ja minkälaista ihminen tarvitsee? Montako autoa? Montako neliometriä ja millä materiaalilla päällystettyjä latianeliöitä? Miten kallista konjakkia?

Missä kulkee kohtuulliseksi katsottava fyysisten tarpeiden raja? Entäpä jos rahalla tyydytettävistä on tullut korviketta ihan muille

tarpeille, hupitutti jonka imemisestä vauva saa vain ilmavaivoja?

Ihmisellä on myös ihmisen tarpeita (fyysiset hänellä on yhteiset muun eläinkunnan kanssa). Perimmäiset sielunvoimat ajatus, tunne ja tahto tarvitsevat jokainen ihan oman perusravintonsa.

Ihminen tarvitsee kokemuksen, että mailmassa ja elämässä on jokin mieli ja järjestys. Minun on voitava tuntea, että huolimatta kaikesta mielettömyydestä ja käsittämättömyydestä, julmuudesta, epäoikeudenmukaisuudesta ja valheista kaiken takana, sisällä, lävitse jossain, jotenkin on salaperäinen, ajatuksen tavoittamaton mutta silti oleva, järki, ja kannattaa elää, sittenkin. Epätoivo on tämän ajattelun alueen nälkää.

Ihminen tarvitsee kokemuksen osallisuudesta, yhteenkuuluvuudesta, yhteydestä. Vaikka olen yksin juuri nyt ja ehkä jään lopullisesti elämään vailla läheisyyttä, silti voi syvälläni olla tunto siitä, että ihmiset kuuluvat yhteen, ovat suuri ykseys ja minä, erottamattomasti, sen osa.

Ihminen tarvitsee kokemuksen, että elämä on voima joka kantaa. Elämä on minua suurempi, minun ei tarvitse edes yrittää jaksaa hallita sitä. Elämä on hyvä ja

vahva, saan luottaa itseni varaan. Nimetön ahdistus on ilmausta siitä, että tämä syvä elämäntahdon kokemus puuttuu, kiristyneet niskalihakset ja maailmaa kantamaan jännittyneet särkevät hartiat nälkää, jonka levinneisyys on luettavissa fyysikaalisten hoitolaitosten vuositilastoista.

Hyvinvoinninko yhteiskunta vai epätoivon, yksinäisyyden ja ahdistuksen?

Helinä Siikala

lääkäri, kirjailija

SADE EI HAITTAA — SOLIDAARISUUS VOITTAA

Marxilaisen ajattelun mukaan käsitteiden pitää saada uutta sisältöä yhteiskunnallisen kehityksen myötä. Oscar Lafontaine aivan oivallisella tavalla pohtii solidaarisuuden uutta sisältöä. Hän näkee solidaarisuuden, ei vain veljien keskeisenä, vaan myös sisarten keskeisenä. Lafontaine tuo oikeastaan ensimmäistä kertaa modernien työväenpuolueiden teoreettikona ja pohdiskelijana mukaan feministisen ajattelun keskeisiä käsitteitä. Mutta ehkä kuitenkin mielenkiintoisinta Lafontaine uuden solidaarisuuden käsitteen pohdinnassa on solidaarisuuden ulottaminen ihmisten välisestä yhteisyydestä ja välittämisestä ihmisten ja luonnon väliseen solidaarisuuteen. Lafontaine näkee solidaarisuuden keskeisenä haasteena tänä päivänä ihmisen ja luonnon välisen suhteen ymmärtämisen. Kysymys ei ole vain ihmisten yhteisvastuusta ja välittämisestä, vaan myös ihmisen vastuusta ympäristössä.

Solidaarisuus on työväenliikkeen järjestöllisessä kielenkäytössä hyvin tärkeä. Se on käsite, jolla operoidaan luokan sisällä kansallisesti. Mutta solidaarisuus ulottuu myös kansallisen valtion yli. Solidaarisuutta haetaan yli rajojen, kansakuntien, rotujen ja uskonto-

jen. Solidaarisella maailmankuvalla on ihmisiä koostava yhteinen arvoperusta.

Solidaarisuus on tärkeä myös ihmisen oman henkisen kasvun kannalta. Merkitseehän solidaarisuus irtautumista omasta itsestä ja omista itsekkäistä pyrkimyksistä ja ikään kuin laajentumista ja vapautumista yhteisöllisyyteen. Ihmisen henkisiltä ominaisuuksilta odotetaan kykyä ja kypsyyttä välittää toisesta enemmän kuin välittää itsestään. Sen vuoksi solidaarisuudella on yhteyttä kristinuskon lähimmäisenrakkauteen.

Solidaarisuus-sanaa voidaan myös käyttää väärin. Esimerkkinä voisi olla solidaarinen palkkapolitiikka, jota väitetään harrastetun koko 1970-luvun ajan. Solidaarisella palkkapolitiikalla on uskoteltu, että tuloeroja eri teollisuusalojen välillä halutaan kaventaa. Tuloerot eivät ole kaventuneet vaan kasvaneet sekä teollisuusammateissa että myös laajemmin yhteiskunnassa.

Solidaarisuus on työväenliikkeessä käsite, joka painee liikkeelle. Se on voima, joka saa ihmiset toimimaan. Solidaarisuustyö tarjoaa konkreettisen ja kouriintuntuvan tavan olla mukana kansallisessa ja kansainvälisessä yhteisvastuullisessa

toiminnassa. Solidaarisuustyöhön liittyy heikomman auttaminen. Solidaarisuus ei välttämättä ole valtaa pitävien kannalta toivottavaa, vaan se on ennen kaikkea kapinaa valtaa pitäviä kohtaan.

Solidaarisuustyö Nicaraguassa on esimerkiksi työtä köyhyyttä, puutetta ja nälkää vastaan, hyvinvoivien ihmisten asettautumista heikompien asemaan. Tässä työssä hyvinvoiva ihminen voi oman elämänsä ratkaisujen kautta tasoittaa hyvinvointia; antaa omasta hyvinvoinnista siivun kehitysmaassa elävälle.

Solidaarisuuteen liittyy myös paljon tunnelatausta, jonka eräänä symbolina voi pitää poliittisen laulun tekstiä: työstä ja taistelusta on syntynyt solidaarisuus. Kysymys on siitä, että yhteisestä työstä, yhteisestä luokkataistelusta, kumpuaa luokan sisäinen solidaarisuus, joka on yhteiskuntaa ja maailmaa muuttava voima.

Arja Alho
Kansanedustaja

TIEDOSTAMINEN

Tiedostaa -sanin ensimmäiseksi käyttäjäksi mainitaan — ainakin kysymysmerkin kera — Eino Kaila, 1930-luvulla. Tavoite on ollut vastine saksan erkennen-verbille: tuntea, tunnistaa, tunnustaa, tietää, käsittää, ymmärtää, erottaa. Kyse on siis tietämisestä tai tiedon saannista niin että mukana on sekä kohde, josta otamme vastaan tietoa, että kokemukseen liittyvä oman ajattelumme osuus.

Varsin merkillistä, että suomen kielessä ei lainkaan ole ollut tällaista tietämistä tai tietämisen tätä merkitystä kuvaavaa perussanaa. Jokseenkin synonyymisesti on filosofiassa kokeiltu myös tiedoita -sanaa mutta laajempaan käyttöön se ei ole levinnyt eivätkä filosofitkaan järin paljoa näytäneet sitä suosivan.

Laveammassa käytössä tiedostamisen merkitys on sitten aika lailla muuttunut. Se ei enää useinkaan ole vain minkä tahansa yksittäisten ilmiöiden tietoista havaitsemista, melkein päteknisluontoinen termi, vaan se on muuttunut jotensakin kertakaikkiseksi, kohtalokkaaksi ja vaativaksi. 1960-luvulta lähtien vasemmistolaiset puhuivat paljon tiedostamisesta, nyt feministit tuntuvat suosivan samaa sanaa. Tiedostaminen on maailman ja erityisesti

oman aseman ymmärtämisen prosessi, joka muuttaa ihmisen koko suhdetta niin maailmaan kuin itseensäkin. Tiedostaneen ihmisen olennainen tuntomerkki on, että hän ryhtyy toimimaan eri tavoin kuin ennen. Tiedostaminen on aktiivisempaa, kantaaottavampaa, selkeämpää kuin usein passiiviseksi asenteeksi mielletä-

vä pelkkä tietäminen.

Toki tiedostamisesta — ja varsinkin tiedostamattomasta — puhutaan myös pyskoanalyttisessä kielenkäytössä mutta vivahteissa onkin paljon samaa: tiedostaminen on olennaisesti oman itsen ymmärtämistä jossa käsitys omasta itsestä lopulta radikaalisti muuttuu.

Kuitenkin tiedostaminen — varsinkin tuossa poliittisessa merkityksessä (muistetaan: henkilökohtainen on poliittista) — on aika helposti saanut myös negatiivisen vivahteen. Onhan tyhmänylpeää jaotella ihmisiä enemmän tai vähemmän tiedottaviin, tai peräti tiedostaviin ja ei-tiedostaviin. Tahaton koomisuuskin on niin lähellä että ainakin itse karttelen aika

lailla koko sanaa.

Pitäisikö tiedostamista siten reivata takaisinpäin, tuohon väljempään ja neutraalimpaan tiedoitsemiseen, jota kaikki kaiken aikaa erilaisten ilmiöiden yhteydessä harjoittavat?

Ei välttämättä.

Tiedostamisesta on kehkeytnyt harvinaisen komea sana, juuri itsetietoisuuden korostuksen, kokonaisvaltaisuutensa ja toiminnallisuutensa vuoksi. Siinä on samaa vaativaa komeutta kuin suomen kielen tietämisessä ylipäänsä. Jos tietäminen on tien tietämistä, niin tiedostaminen on kai tien löytämistä — ja tien löytäminen merkitsee tässä nimenomaan sille astumista, matkan teon muuttumista.

Ekä tiedostamisen negatiiviset vivahteet johtuvatkin siitä, että sanaa ei ole viety tähän suuntaan kyllin pitkälle, johdonmukaisesti? Kun tiedostaminen on merkinnyt jonkin valmiiksi annetun maailmanselityksen omaksumista ja johonkin valmiiksi annettuun kollektiiviseen toimintaan yhtymistä, se ei enää olekaan ollut tien seuraamista vaan toisten seuraamista.

Siksi tiedostamisen vaatimukset on syytä kohdistaa itse, ei muihin. Tiellä olo on aina mahtava kokemus — mutta jostain syystä itse tien huomaaminen parhaiten kun kulkee yksin, porukassa kulkién huomaaminen parhaiten porukan. Eikä se sinänsä ole pahasta, mutta itse tiedostaminen voikin siinä jäädä si-vuasiaksi.

Eero Ojanen
toimittaja

VASTUU

Etymologinen sanakirja, suomen kielen korvaamaton lähteistö, antaa vastuu-sanalle tai oikeammin sen perussanalle, vastata kaksi ja puoli palstaa sanan selitystä, merkitysten kirjoa:

vastata hymyyn,
tervehdykseen,
kutsuun;
kunnioitukseen
kysymykseen
sanoistaan
teoistaan
mennä, tulla,
ottaa vastaan
taata
kantaa vastuu
tehdä vastaavaliike
(tanssissa)
jalka vastaa
maahan
mela vastaa järven
pohjaan
taikina (alustaa,
sekoittaa ainekset)

Alkupää merkityksissä voisi yhtä hyvin olla jokapäiväisen kanssakäymisen kaikkein tavallisinta kuvausta. Ihmisten keskenäinen vuorovaikutuksen perusai-neksia. Minä-sinä-me-te; elämää ihmisten kanssa. Ih-misenä olemista.

Taikinan vastaaminen antaa hauskoja ajatusyhtymiä. Taikinan teossa kaikkein oleellisinta on, miten se vastataan, alustetaan. Oikea alustus on päämäärä sinänsä. Kohotus ja leipominen ovat leipureiden asia.

Tai niin kuin savolainen sanoo: vastuu on kuulijan.

Mutta mitä tapahtuu, kun vastuu-sanaan liitetään joku epiteetti? Poliittinen, taloudellinen, oikeudellinen tulos-, jne. Eikö rajaamisella pikemminkin pyritä hellit-tämään kaikkivoipaisuutta ja täsmentämään vastuun aluetta? Niinpä kai.

Kun muistelemme kulu-nutta syksyä ja viime viikko-ja, suomalaista todellisuutta vuonna 1989, niin tulee masentaviin, oikeastaan käsit-tämättömiin ajatuksiin ja tun-tumiin.

Huolestuttavin ilmiö, joka vahvistuu ilta illalta suomala-iselle (televisio-)kansalle, on suhtautuminen kysymyk-siin *vastaamisessa*. No com-mets; voiko jättää tuohon ky-symykseen vastaamatta; ra-tionaalinen päättelysarja, jossa tavallinen kysyjä tun-tee itsensä vain tyhmäksi, ymmärtämättömäksi.

Vaikka en uskokaan ihan koko sydämestäni: 'mitä isot edellä, sitä pienet perässä'; ei ilmiö ole pikkujuttu. Se on silmänkääntötempu, johon voi alkaa uskoa, huomaa-mattaan.

Mitä kehittyneempi sivi-sitysvaltio, sitä korkeatasoi-semmpi vastuunjako? Sivi-sityksen alkuaskelissa oleva lapsi vastaa hymyyn, koulu-lainen opettajan kysymyk-siin, ystävä ystävän kutsuun.

Mikä vahvistaisi meitä ta-voittelemaan Nobel-palkin-toa ja luopuman sivistyksen silmänkääntötempuista? Et-tä vastaamme toisillemme. Dalai Lama liitti sen kunnioi-tukseen ja rakkauteen.

Inkeri Repo
Psykologi

LUOTTAMUKSELLISESTI

Luottamus on tärkeä asia. Se on tärkeää ihmisten välisissä suhteissa ja se on tärkeää kansojen välisissä suhteissa.

Väyrynen/Vladimirov-jupakan yhteydessä Jukka Tarkalta kovisteltiin, saako nyt sitten lainkaan käydä luottamuksellisia keskusteluja naapurivallan edustajien kanssa. Mihin Tarkka toteamaan, ette ei hän suinkaan luottamuksellisuutta halua kitkeä. Tarkkoja sanamuotoja en muista, mutta tällainen mielikuva piirtyi asiasta muistiini.

Ei ole suotavaa puhua luottamuksellisuutta vastaan. Erityisesti Suomen ja Neuvostoliiton välisissä suhteissa luottamus on pyhitetty sana.

Mutta ovatko kaikki luottamuksen nimikkeen alla olevat asiat samaa asiaa?

Kun kaksi henkilöä tai pieni piiri käy luottamuksellista keskustelua, niin mihin silloin luotetaan? Siihen, ettei kukaan läsnäolijoista kerro keskustelusta ulkopuolisille. Luotetaan siihen, että osapuolien yhteinen etu estää asian vuotamisen.

Kiinnostavaksi asia tulee kun kysytään, mihin luottamuksellisessa keskustelussa ei luoteta? Siinä ei luoteta siihen, että ulkopuoliset ymmärtäisivät ja hyväksyisivät keskustelun tarkoituksen ja sisällön. Kun luottamuksel-

lista keskustelua käyvät poliitikot, he eivät luota siihen että tavallinen kansa hyväksyisi heidän tässä keskustelussa esittämiään pyrkimyksiä ja toimia. Sillä jos he luottaisivat siihen, miksi luottamuksellisuus? Oikeampi nimitys tällaiselle keskustelulle on salainen.

Lisäävätkö politikkojen luottamukselliset keskustelut ihmisten ja kansojen luottamusta toisiinsa?

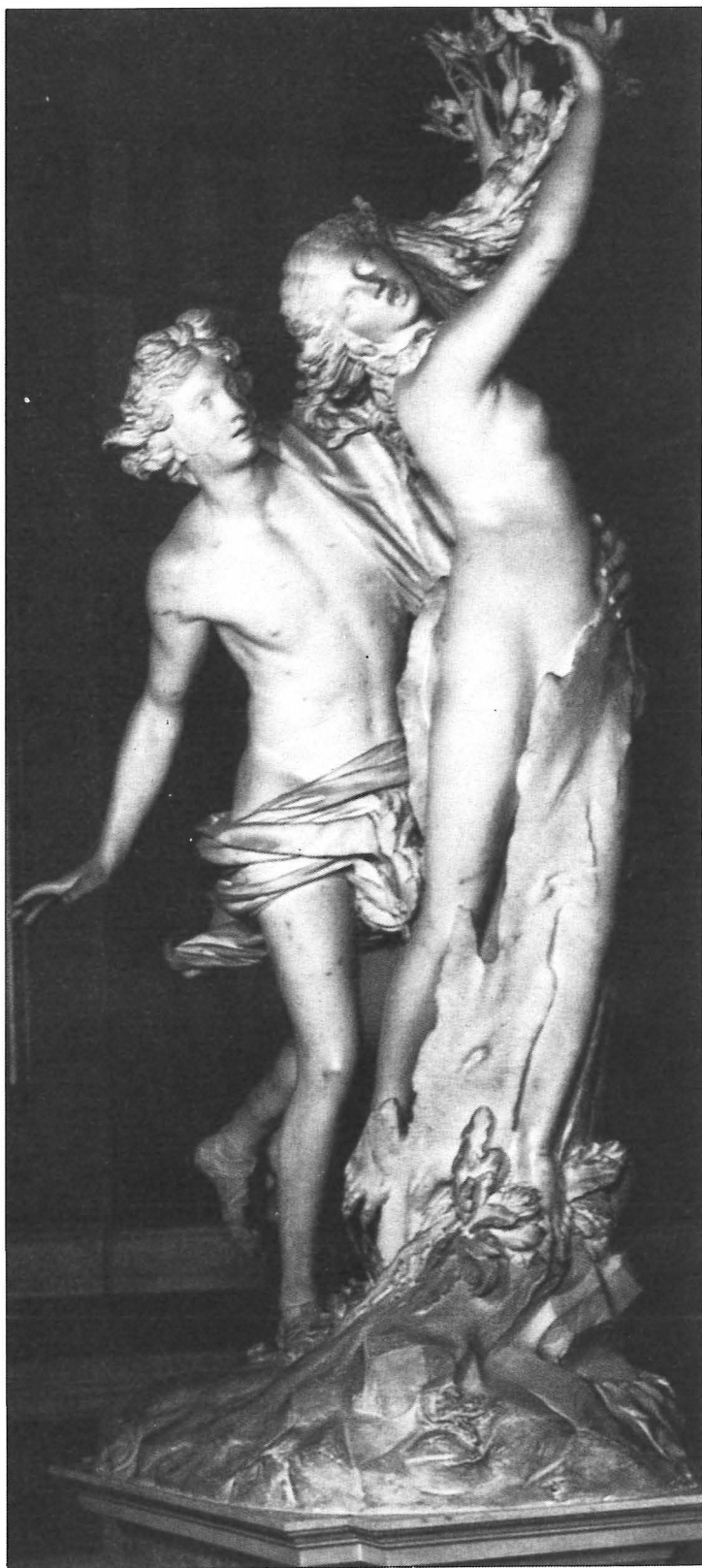
Ensin on kysyttävä, miten ihmisten ja kansojen yleinen luottamus toisiinsa rakentuu. Kun ihmiset ja kansat luottavat toisiinsa, he luottavat ystävyYTEEN, samassa veneessä olemiseen. Yleisellä tasolla luottamus on luottamuksellista ilmapii-riä. Ihmiset ovat vilpittömiä ja toisiaan vastaan juonittellemattomia. Luottamus kasvaa tuttuudesta ja avoimuudesta, asioiden ja niiden nimien vastaavuudesta. Valheet ja salaisuudet ovat yleisen luottamuksen vihollisia.

Kun Väyrynen ja Vladimirov, tai ketkä hyvänsä, käyvät luottamuksellisia eli siis salaisia neuvotteluja, muut ihmiset eivät voi luottaa siihen, että neuvotteluja käydään heidän hyväkseen. He ajattelevat, aiheellisesti tai aiheetta, että neuvottelun pääasiallinen tarkoitus on valtapelissä, juonittelussa muita vastaan. Tällaiseen epäilykseen saattaminen

heikentää ihmisten ja kansojen yleistä luottamusta toisiinsa.

Kiinnostavaksi asia tulee kun kysytään, mihin yleisesti luottamuksellisessa ilmapii-riissä ei luoteta? Siinä ei luoteta mm. henkilöihin, jotka käyttävät negatiivisesta asiasta positiivisesti väritynyttä sanaa. Avoimessa yhteiskunnassa epäillään ylimääräisestä oman edun tavoittelusta henkilöitä, jotka kutsuvat salaista asiaa luottamukselliseksi asiaksi.

Matti Hyryläinen
DI

RAKKAUS

Eräs mahdollinen selitys luvuttomiin väärinkäsityksiin:

Nykyisen kaupunkilaisen ja jossain määrin jo maalaisenkin elämän tunnusmerkkejä on, että ihmistä pommittaa nopeassa tempossa vaihtuva aistimusärsykkeiden tykytykset. Ihminen ei kykene vastaamaan näihin ärsykkeisiin luonnollisesti, mikä olisi niiden aistiminen ja jäsentäminen oman olemuksen kannalta mielekkäällä tavalla. Suojautuakseen ihmisen on sulkeuduttava ja se tulee ilmi konkreettisesti: suurkaupunkilaiset pidättävät hengitystään koko ajan enemmän tai vähemmän ja heidän hengityslihaksissaan on pysyviä jännityksiä.

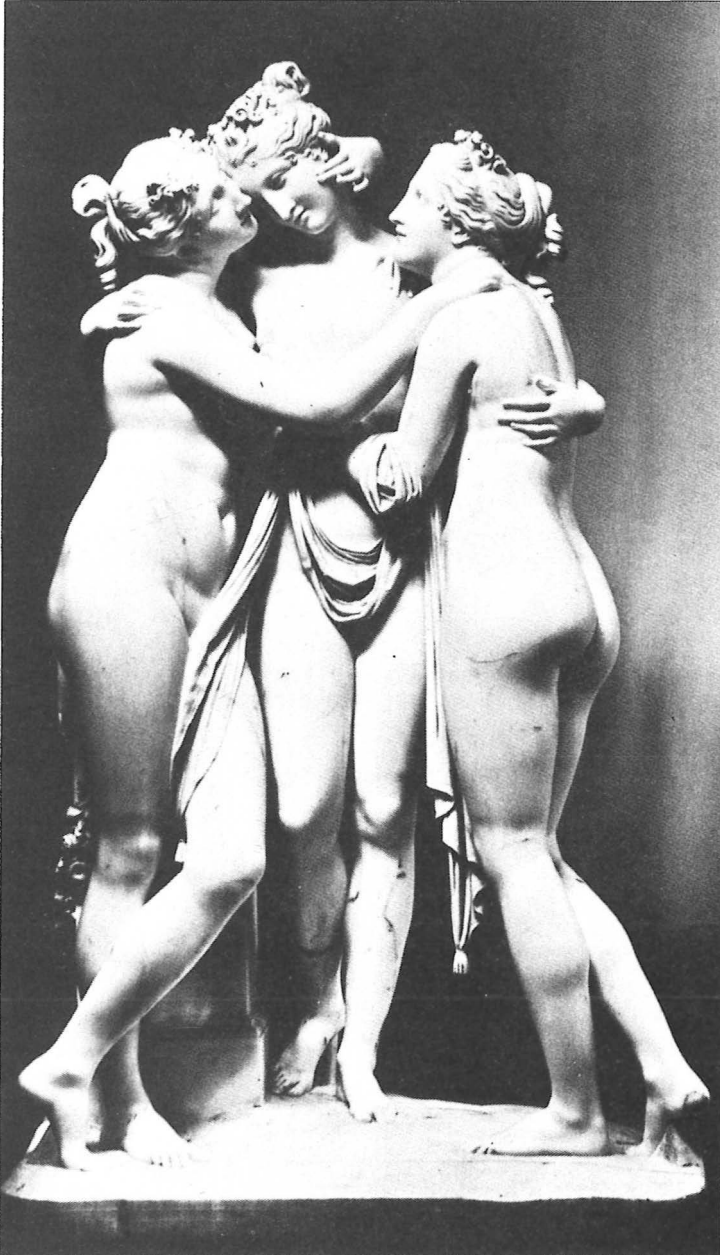
Ihminen tarvitsee elettyjä aistimuksia, elämyksiä, elääkseen ja tunteakseen elävänsä. Sulkeuduttuaan ja pidättäessään ihminen tarvitsee toisaalta yhä vahvempia ärsykeitä, jotka paradoksaalisesti häntä loppujen lopuksi vain sulkevat lisää.

Toisaalta ihminen alkaa antaa yhä pienemmille tuntemisen ja aistimisen välähdyksille liian suuren merkityksen. Vähäinenkin hyvä olo saa helposti rakkauden nimen.

Helinä Siikala

lääkäri, kirjailija

ONNI

— Olen niin onnellinen, huokaa nuori nainen rakastettunsa syleilyssä.

— Onni on minulle sitä, että saan olla terve, pystyn huolehtimaan itsestäni eikä minun tarvitse mennä vanhainkotiin, tiivistää elämäniltaansa ehtinyt vanhus.

Onni on asia, jolle jokaisella on oma sisältönsä, vieläpä erilainen eri aikoina ja eri paikoissa. Ajattelen, että menneinä aikoina onni on ollut usein hyvin konkreettista: kun on saatu kunnan sato, kun ruoka on riittänyt jokaiselle, kun taudit ovat pysyneet loitolla ja kun sotaa ei ole käyty kotikonnuilla.

Sitten tuli aika, jolloin mainonta löysi onnen. Kaikkihan me muistamme, että tiilitalossa asuu onnellinen perhe ja onneksi on lotto. Meille syötetään mielikuvia: omistamalla oikeanlaisen auton tai tietyn talouskoneen, viettämällä loman Bahamalla tai pelaamalla golfia tulet onnelliseksi. Jokaiselle päivälle on omat, uudet onnellisuuden avaimet. On vaikeaa sanoa, miten syvälle tämä tavaraonni on syöpynyt, mutta todistettu on, että ihmiset koettavat hälventää pahaa oloaan, elämän tyhjyyttään, yksinäisyyttään ostelemalla. Suuret ostoskeskukset, paratiisit ja taivaat, kuten nimetkin lupaavat, ovat monille tämän

päivän temppeleitä.

Ystävälleni, keski-ikäiselle naiselle, onni on jonkin vaikean tehtävän suorittaminen tai ongelman onnistunut ratkaisu.

Lopultakin onni on hyvin yksinkertaisia asioita, jos ihmisellä vain on kyky huomata ne. Se voi olla tuokio täynnä riemunkyyneleitä, kun lapsi on palannut pitkältä matkalta kotiin. Rauhallinen kesäilta järven rannalla, kukkaan puhjennut omenapuu. Syyslehtien kultainen sade. Ja kun oikein pelkistää, jää jäljelle se hetki, jolloin ihminen on sopusoinnussa itsensä ja jumalansa kanssa, kun on löytänyt sisäisen tasapainon. Mutta tasapaino löytyy usein vasta pitkän ylös alas keinumisen jälkeen elämäntrapetsilla.

Kuten ei ole valoa ilman pimeyttä ja varjoa, ei ole onneakaan ilman tuskaa ja surua.

Perimmiltään onni on hyvin subjektiivinen kokemus. Roomalainen filosofi Seneca sanoo: Jokainen voi tulla onnelliseksi, jos etsii onnea itsestään, ei ulkopuoleltaan.

Pirkko Karhi
toimituspäällikkö

EDISTYS

Matti Klinge kutsuu Otavan maailmanhistoriassa viime vuosisataa porvariston aika-kaudeksi. Porvariston aika-kauteen meidän päiviimme saakka on liitetty jatkuvan edistyksen mielikuva. Myös sosialismin aatemaailmaa on leimannut edistysusko. Näin nämä länsimaisen sivilisaation kaksi valtaideologiaa ovat tulkinneet itsensä edistyksen eteenpäinviejiksi.

Kuinka tosi tämä todellisuuskuva on? Yhä useammat historioitsijat ja tutkijat ovat esittäneet varauksia tai suorastaan kiistäneet edistyksen todellisuuden.

Norjalainen historioitsija Bjöl sanoo, että ihmisen kunnioituksen suhteen viimeksi kuluneet sata vuotta ovat olleet pikemminkin taantumaa kuin edistystä. Miljoonat näkevät nälkää, vallan väärinkäyttö on laajalle levinnyttä.

Ilkka Niiniluoto katsoo modernin ihmisen joutuneen yhä ahtaampaan loukuun. Edistyksen "suuri kertomus" on johtanut eriarvoisuuden maailmaan. Rikkaiden rikastumisen vastapuolena on kehitysmaiden kurjistuminen, suurkaupunkien slummiutuminen, työn mielekkyyden väheneminen, ympäristön saastuminen sekä ihmisarvon ja demokratian kaventuminen.

Maailmantalouden tutkija

Immanuel Wallerstein ei pidä itsestään selvänä, että maailmassa olisi tänään enemmän vapautta, tasa-arvoisuutta ja veljeyttä kuin tuhat vuotta sitten. Maaseudulla ja kaupunkislummeissa asuva ihmiskunnan enemmistö elää paljon huonommin kuin esi-isänsä muutamia satoja vuosia sitten.

Heikki Ylikangas arvelee, että kansan elintason ja yhteiskunnan kansanvaltaisuuden suhteen olemme jälleen käännepisteessä. 1700-luvulta jatkuneen nousun jälkeen nyt on ehkä alkamassa jopa vuosisatainen takaperaisen kehityksen kausi. Syynä on taloudellisen ja poliittisen vallan keskittyminen.

Unkarilainen Agnes Heller on Lettre Internationale-lehdessä kirjoittanut 'jälkisanat Euroopalle'. Eurooppalaisuus (länsimaisuus, modernismi) suhteellistaa kaiken ja samaan aikaan taipuu uuden teknokraattisen barbarismin alle.

Talouden ja teknologian edistys-käsité osoittautuu mielikuvaksi, jonka länsimainen siviilisaatio on iskos-tanut ihmisten päihin. Kansoja hallitaan tämän mielikuvan avulla.

Heller erottelee kulttuurin kasautuvat ja ei-kasautuvat ainekset. Kasautuvia ovat tieteet ja teknologia.

Sen sijaan taiteet, filosofia ja moraali eivät ole kasautuvia, edistyviä, vaan luovat "uutta" vanhaa hajottamalla ja uudelleen työstämällä.

Hellerin erottelu tarjoaa lähtökohdan ihmiskunnan henkisen ja moraalisen tilan — myös 'edistyksen' käsitteen — uudelleenarvioinnille ja uudelleentyöstämiselle. Talous, teknologia ja tie-de, joka ei perustu moraalisiin, filosofiaan, arvoihin eikä inhimillisiin hyveisiin, johtaa barbarismiin, ei edistykseen.

Yhden uudelleentyöstämisyhtymisen on tehnyt Risto Volanen. Hän vertailee klassista ja modernia etiikkaa ja politiikan teoriaa. Viime vuosisadat ovat murtaneet kulttuurin klassisia perusteita, joiden tehtävänä oli koordinoida järki ja tunteet hyveiksi. Volanen oma suositus on, että moraalinen hyvinvointi tulisi lisätä liberalismiin määrittämiin ihmisoi-keuksiin, jotta voitaisiin puolustaa demokraattisen kansalaisuuden ja mm. ekologisesti kestävä talouden vaatimien hyveiden kehittymistä yhteiskunnassa.

Volanen viittaa siihen, että modernin poliittisen teorian keskeinen piirre on ollut taloudellisen sektorin erottaminen muusta sosiaalisesta yhteydestä. Tämä Descartesin ajatteluun perustuva metodinen siirto on kuitenkin ollut virhe ja esim. klassisen ajattelu ei sellaista sallinut.

Lineaarista edistystä (talous, teknologia) olennaisempaa on syklisesti palata kysymyksiin, jotka koskevat inhimillisiä hyveitä ja ihmiskunnan kulttuurin luonnetta. Näinhän teki renessanssikin elvyttäessään klassisen moraalitytön.

Jos me tänä päivänä ylipäänsä jotakin edistymistä kaipaamme, niin se ei ilmene lineaarisena talouden kehityksenä ja tuotannon kasvuna, ei myöskään vallitsevien valtarakenteiden tasapainona. Myönteinen elämisenmalli nojaa ajattelun, hengen ja filosofian elpymiseen. Ehkäpä kirjailija Marguerite Yuorgenar, kun hän kirjassaan Hadrianuksen muistelmien pohtii ihmisen osaa kulttuurin luojana ja jälkipolville siirtäjänä, antaa

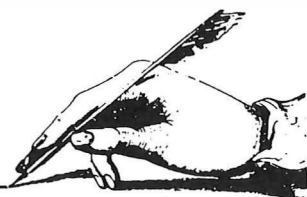
meille ylevän ja samalla arkisen edistyksen mallin. Hadrianuksen valtio oli kirjallisuus, ei Rooman maailmanvalta, sanoo Yuorgenar.

Arjen materialiteetti (talouden sortavat rakenteet) uhkaa tänä päivänä ihmiskunnan kulttuuria ja suoranaista olemassaoloa. Tämän päivän edistys on toimintaa taloudellista eriarvoisuutta ja ihmisen syrjäytymistä vastaan. Edistys on toimintaa talouden rakentamiseksi uudelleen kaikkien vapauden ja tasa-arvon lähtökohdista.

On kirjaimellisesti rakennettava uutta maailmaa — yhtä aikaa hengen ja aineen tasolla.

Juhani Kahelin
ylitarkastaja

*Alun alkujaan miehet olivat täällä keskenään,
metsästäivät, söivät paksuja pihvejä.
Naiset väijyivät köysien varassa taivaasta,
himoitsivat vahvakyllisiä
ja varastivat heidän ruokansa.*

*Mies, lyhytnäköinen, sivalsi suutuksissaan köyden katki
ja niin tippui nainen taivaasta,
hiustenhalkoja, kalorinlaskija, kasvissyöjä
ja pilasi miehen unelman vapaudesta.*

*Nainen tuli piilostaan ja venytteli,
miehellä oli kipeät hartiat.
Mistään itsestäänselvyyksistä ei vaihdettu halaistua sanaa!
Eivätkä he oikein tienneet mitä toisilleen tehdä
joten jäivät luolaan asumaan
kunnes toinen lähti.*

*Ympäriällä he puhuivat historiaa taidetta kulttuuria puhki,
mm... antaa heidän puhua.
Minä olen asunut Latinassa.*

*Olen vakooja, kamera, joka tallennan takuuvarmaan muistiini kaiken:
kasvot, jännitteet, äänet, sanat, hipaisut, hajuja ja sähkököt.
Olen kleptomaani enkä palauta kenellekään heidän muistojaan.*

*Päässäni on talkkunaa,
vihasta minä punastun valkoisen paperin edessä,
sanat ovat maamiinoja ansoja
ja silmäni itkevät mustetta.*

RIINA MARTTILA

AHNEUDEN ANATOMIAA

Maailmanparannuspuheiden pito on erittäin helppoa, semminkin jos ne noudattavat seuraavaa tuttua kaavaa: ensiksi suoritetaan tilanneanalyysi, sen jälkeen osoitetaan syylliset ja lopuksi esitetään vaateet toimenpiteiksi.

ARVI TUOMI
KORKEAKOULUPASTORI
JYVÄSKYLÄ

Tällaista moralistista saarnaa, mitä esim. radion puheohjelmat ovat pullollaan, olen pyrkinyt tietoisesti välttämään. Mainitusta kaavasta olen hyväksynyt selkeästi vain ensimmäisen vaiheen, analyttisen tarkastelun. Itse aiheen eli ahneusmatiikan valitsin liittyäkseni rehtori Antti Tanskasen Jyväskylän yliopiston avajaisissa pitämään puheeseen, jossa käsitellään ympäristökysymyksiä. Samalla haluan kirkonmiehenä olla avoimassa näkökulmaa, mikä tiedeyhteisössä pääsääntöisesti jätetään kuolleeksi kulkemaksi.

Ahneuden olemus

"Kavahtakaa kaikkea ahneutta", kuuluu Jeesuksen muuan kehoitus (Lk 12:5). Mitä tässä siis pitäisi käytännössä säikähtää ja karttaa? En vastaa siihen konkreettisin neuvoin. Järkevämpää on lähteä liikkeelle itse ahneuden käsitteestä ja yrittää ymmärtää, mitä siihen sisältyy. Koetan seuraavassa hahmotella ääriviivoja ja suoritan jonkinlaisen fenomenologisen katsauksen ihmisen ahneusominaisuudesta.

Hyvän kiinnekohdan tarjoaa klassisen kreikan ah-

neutta tarkoittava sana pleoneksia, mitä myös Uusi testamentti käyttää. Kirjaimellisen käännöksen mukaan kysymys on sellaisen tavoittelusta, mikä on *enemmän* (sanan alkuosa on komperatiivimuoto adverbista polys, paljon). Jo pelkästään tämä merkityssisältö laukaisee assosiaatioita moneen suuntaan. Ensiksikin se kuvaa ihmisen voimakasta kiinnittymisen tarvetta, jolloin välittömästi tulee mieleen kaikki rahalla mitattava. Toiseksi sana kertoo sitoutumisesta kvantitatiivisiin ja komparatiivisiin arvoihin. Varsinkin viimeksi mainittu on luonteenomaista ahneudelle ja siksi sen dynamiikka voi kehittyä peräti demoniseksi: enemmän ja enemmän ja sitten yhä enemmän.

Ahneuden ilmenemis-
muotojen kuvailussa viittaan ensiksi lyhyesti sellaisiin ihmillisiin tilanteisiin, missä tuo ominaisuus näyttäytyy tragikoomisena. Maailmankirjallisuus ja ihmisten arkkokemukset tarjoavat siitä runsaasti materiaalia. Mikä määrätön novellikokoelma voitaisiinkaan laatia otsikolla "hautajaisten jälkeen". Tuskin on viimeinen kyynel ehtinyt kuivua, kun syntyy kiihkeää säpinää vainajan vielä jakamattoman omaisuuden ympärillä. Tuntuu koomiselta, että täysin mitätöimätkin hyödykkeet voivat

olla yhtäkkiä palavan tavoittelun kohteita. Traagisena taas kokee sellaisen ahneuden vimman, mikä ajaa ihmiset leikkimään elämällä ja kuoleamalla. Vain yksi esimerkki. Afrikan elefantit ovat kuolemassa sukupuuttoon, koska salametsästäjien toimia ei ole saatu kuriin. Vaikka salametsästäjät on lupa surmata heti, kun heidät tavataan itse teossa, nämä kuitenkin jatkavat harsidielämäänsä. Saaliinhimo voi voittaa kuolemanpelonkin.

Me sivistyneesti ahneet emme mieluusti tunnusta sortuvamme kovin räikeään pyyteellisuuteen, ei ainakaan edellä kuvatun kaltaiseen. Kannattaa silti olla varuillaan. Tilaisuus tekee helposti ahneen, jopa siinä määrin, että käyttäytymisemme saa surullisen koomisia piirteitä.

Siirrynä äskeistä laajempiin kehiin. Luonnon ja ihmiskunnan nykyinen tila ei tule tyydyttävästi selitetyksi, ellemmme ota huomioon ahneuden dynamiikan vaikutusta. Ahneuden lain voisi ilmaista seuraavassa imperatiivimuodossa: toimi niin, että saavutat mahdollisimman paljon, mahdollisimman nopeasti ja mahdollisimman vähällä vaivalla. Näin tuohon enemmän-ajatukseen näyttää kytkeytyvän myös kiire ja mukavuudenhalu. Viimeksi mainitut saattaisi periaatteessa hyväksyäkin, jos tulokset olisivat myönteisiä. Mutta näinhän ei ole asianlaita, ei varsinkaan pitkällä tähtäimellä.

Esimerkkinä mainitsen vuodentakaisen kokemukseni Länsi-Saksaan suuntautuneelta opintomatkalta, missä sain tutustua metsien kuntoon Lüneburgin itäpuo-

lella, lähellä DDR:n rajaa. Asiantuntija kertoi, että 1950-luvulla saksalainen talousihme keksi hakata paikalliset lehtimetsät lähes putipuhtaiksi. Oli saatu tietää, että tilalle kannattaa istuttaa kanadalaisia lehtipuita, jotka ovat huomattavasti nopeampikasvuisia. Tuloksena oli kuitenkin katastrofi: uusi puusto ei sopeutunutkaan sikäläiseen ekosysteemiin. Kun sitten myöhemmin metsän pohja alkoi huoletuttavasti happamoitua, ryhdyttiin lentokoneilla kylvämään sinne jättimääriä kalkkia. Seurauksena oli uusi katastrofi: maan happamuuksessa tapahtui liian nopeasti suuri muutos. Oli pakko ruveta miettimään vaihtoehtoisempia maaparannuskeinoja.

Ei vain enemmän, vaan myös nopeammin ja vaivattomammin. Tuntuu kuin edellä kerrottu riittäisi edustavaksi pienoiskuvaksi koko siitä suunnasta mihin länsimainen tuotantoelämä erityisesti maailmansotien jälkeen on intensiivisesti pyrkinyt. Kulutuksen puolella tämä enemmän/nopeasti/mukavasti -periaate on johtanut nykyaikaiseen kertakäyttökulttuuriin. Siihen liittyviä monia ongelmia ei liene nyt tarpeen ryhtyä ruotimaan.

Ahneuden vivahteita

Pyrin seuraavaksi avartamaan ahneuden käsitettä psykodynaamisen tarkastelun avulla. Tällöin on ensiksi tietenkin todettava, etteivät ahneuden kohteina ole ainoastaan raha ja konkreettiset hyödykkeet. Perus-

tellusti voimme väittää, että ahneus on vaanimassa ihmistä kaikessa siinä, mihin hän maailmassa liittyy. On ahneutta valtaan ja asemaan, on julkisuuden ahneutta, on yksityisiin ihmisiin kohdistuvaa omistamisen ahneutta — ja vielä paljon muuta. Tietokin voi tässä suhteessa olla vaarallista. Sitä voidaan käyttää ahneutta ruokkiviin sovelluksiin ja se itsessään saattaa motiivoida arveluttavaan pyrkimykseen hallita todellisuutta. Viimeksi mainitusta meitä ovat jo ammuin varoitaneet sellaiset lähteet kuin Raamatun syntiinlankeemus kertomus, Prometheus-myytti ja Faust-legendat.

Psykodynaamista kehitelystä vielä pitemmälle viettäessä paljastuu, että ahneuden varjossa hiiviskelee kaksi synkkää haamua. Toinen niistä on kateus. Sitä nimittäisin turhautuneeksi ahneudeksi. Meidän on vaikea sietää toistemme myötäkäymisiä, olkootpa ne vaikka vain kuviteltuja. Komparatiiviseen arvomaailmaan liittyy aina saavutusten vertailu; siinä on kateuden käyttövoima. Ja jos sitten käy niin, että asteikossa juututaan pysyvästi johonkin kohtaan eikä toivoa enemmästä ole, silloin kateus muuntuu helposti katkeruudeksi.

Toisena varjona ahneutta seurailee pelko, tarkemmin määritellen pelko jo saavutetun menettämisestä — joko kokonaan tai osittain. Oivan parodionnin tästä pelon muodosta tarjoaa esim. Einarin Vuorelan runo Rikas mies ja aarreaitta, mikä Pekka Kostiaisen säveltämänä tunnetaan lähes kautta Euroopan.

Psykodynaaminen tarkastelu konkreettisen ahneu-

den rinnalla on tarpeen sen raadollisen tosiasian tiedostamiseksi, miten hämmästyttävän paljon ahneuden dynamiikka kuluttaa fyysisiä ja henkisiä voimavaroja. Pystymme lisäksi vain aavistelemaan, miten hajoittavasti tämä energia vaikuttaa ihmissuhteisiin. Ei siis ole syytä ihmetellä, miksi Jeesus kehottaa kategorisesti *ka-vahtamaan* ahneutta ja vie-
läpä sen *kaikkia* muotoja.

Viimeistään tässä vaiheessa on kysyttävä, mitkä sitten ovat ihmisen oikeutetuja tarpeita ja mitkä niiden hyväksyttävää tyydyttämistä. Eli missä on raja, jonka ylittäminen vie ahnehtimisen vääryyteen? Tuntisin itseni typeräksi koulumestari-riksi, jos ryhtyisin vetämään yleispäteviä rajoja. Vetoan tässä subjektin niin kuin Paavalikin, joka antaa ohjeeksi: "Tutkikoon kukin omat tekonsa, ja silloin hänen kerskaamisensa on vain siinä, mitä itse on, ei siinä, mitä toinen on" (Gal 6:4). Näin on komparatiivisuus kumottu ja yksilöllinen kilvoitus laillistettu, jos kuitenkin kilvoituksen kiinnekohdista on pula, niin sellaisiksi voisi suositella Raamatun käskyä "viljellä ja varjella luomakuntaa" sekä rakkau-
den kaksoiskäskyä. Hyviä mittapuita ovat molemmat.

Ankea saldo

Kaiken kaikkiaan on varmaa, että ahneuden dynamiikka ei itsestään suo lepo-
hetkeä, mikä merkitsisi tyytyväisyyden tason saavuttamista. Tämä on johdonmu-
kainen seuraus ahneuden komparatiivisesta luonteesta. Siksi se ei haluaisi pysähtyä millekään askelmalle ja

superlatiivi, täyttymys, loittonee samalla tavalla kuin taitvaan ja maan horisonttivii-
va, kun sitä lähestyy.

Tyytyväisyys on paradoksaalinen ilmiö. Millä tahansa ilmiansuunnalla liikkuessasi saatat kohdata köyhän ihmisen, joka ei juuri korkeampaa mielitele. Toisaalta to-

Jos viemme ahneus-käsitteen psykodynaamisen analyysin loppuun saakka, tuo komparatiivinen 'enemmän ja enemmän' menettää merkityksensä ja vastassa on *tyhjyys*. Filosofi Schopenhauer on postuloinut tämän seuraavassa pessimistisessä lauseessaan: ihmi-

teat, etteivät rikkaat välitä useinkaan luovuttaa edes liiastaan. Japani on toisen maailmansodan jälkeen nopeimmin vaurastunut valtio. Kuitenkin juuri tämä maa on onnistunut huonosti motivoi-
man kansalaisiaan kehitysapuun ja nimenomaan se on johdonmukaisesti jarruttanut, kun on pyritty laati-
maan kalastuskiintiöitä rajoittavia kansainvälisiä sopimuksia. "Me japanilaiset pidämme valaanlihasta", kuului teollisuusministerin kommentti, kun penättiin vastausta kysymykseen, mitä maa aikoo tehdä valaskan-
nan säilyttämiseksi.

sen elämä on tuomittu heilahtelemaan kahden äärimmäisyyden välillä; toisessa päässä on äärimmäinen puute, toisessa äärimmäinen ikävystyminen. Varsinkin logoterapia-niminen terapiasuuntaus on paljastanut, että yhä useammat ihmiset kärsivät tänä aikana tilasta, mitä voidaan nimittää mielekkyydeskriisiksi. "Elämän tarkoituksettomuuden kokemuksesta on muodostunut hyvinvointi-ihmisten massaneuroosi", toteaa logoterapian isä Victor E. Frankl.

Tähän me siis jouduimme pitkähkön kiertoajelun tu-

loksena ahneuden jäljillä. Totean vielä kokoavasti negatiivisen saldon. 1) Globaalisentilanteemme moniongelmaisuus on suorassa syy-yhteydessä yksilölliseen ja kollektiiviseen ahneuteen. 2) Ahneus luo ihmisten välille väärää kilpailuasetelmia. Se hajoittaa ja

ihmiselle: "Tyydy osaasi, sillä kärsimyshän kuuluu välttämättömänä osana elämään." Laskelmointi pelkien realiteettiehtojen pohjalta johtaa aina resignaatioon, alistumiseen.

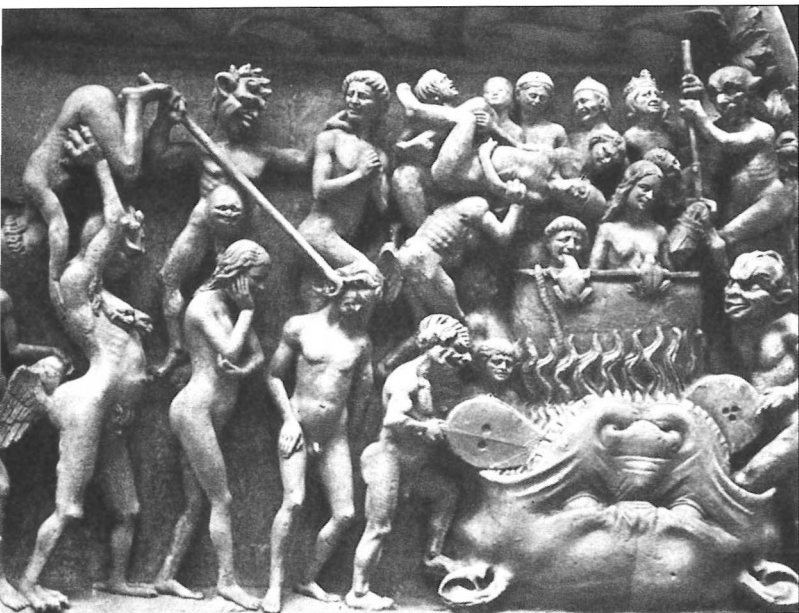
Edellä esille tulleiden perusteella joutuu ihmettelemään, miksi "kissaa ei nos-

usko ja parannus. Näiden sanojen käyttöä kuitenkin kartetaan, ainakin julkisessa keskustelussa. Sekulaari maailma siirtää kristillisen käsitteistön mielellään elämän reaali-teettien ulkopuolelle, omaan olopiiriinsä — olkoon sen turvapaikkana sitten vaikkapa metafysiikka tai intimiteettisuoja. Itse reagoin tällaiseen pyrkimykseen yhdellä sanalla: vahinko!

Kristillistä tulkintaa ja tilitystä

Teologina ja kirkonmiehenä minun on jatkettava edellä luettelemaani saldoa ahneudesta vielä yhdellä kohdalla, siis toteamuksella, että ahneus on myös *synti*. Jos joku kaipaa lievempää sanamuotoa, ilmaistakoon asia siten, että ahneus voi tulla synniksi. Miten tapahtuu tuo keikaus, missä jokin sinänsä kielteiseksi ymmärretty muuttuukin synniksi? Siihen tarvitaan vain yksi lisämääre: *Jumalan edessä*. Silloin tarkastelun koordinaatisto laajentuu hetkessä äärettömyyteen asti, mistä seuraa, että ihmisten välinen komparaatio, vertailu, joutuu naurettavaan valoon. Kaikki putoavat samaan kastiin, syntisten joukkoon.

Käytän lyhyen hetken yritykseen selventää, millä tavalla ahneus liittyy synnin kategoriaan. Seuraan tässä Søren Kierkegaardin ajatuskehityä. Hän erottaa synnissä kaksi muotoa, aktiivisen ja passiivisen. Edellisessä ihminen tietoisesti sanoo Jumalalle ja Jumalasta: *Ei*. Kyseessä on aktiivinen kielto, minkä asenteellisena

yksinäistää. 3) Ahneus — kaikissa vivahteissaan ymmärrettyinä — kuluttaa valtavasti inhimillistä voimavaraa, mille löytyisi parempaakin käyttöä. 4) Lopulta ahneus-tavoittelussa päädytään eksistentiaaliseen turhautumaan: tyhjyyteen ja tarkoituksettomuuteen.

Välttömäksi jatkoksi haluan tähdentää, ettei meidän koskaan pidä hyväksyä ahneutta, ei siitäkään huolimatta, että se on maailmassa väkevä realiteetti. Emme hän me hyväksy kärsimystäkään, vaikka kohtaamme sitä kaikkialla. Tuskinpa julkeamme sanoa kärsivälle

teta pöydälle" eli miksi ahneudesta ja sen dynamiikasta puhutaan kovin harvoin. Silloinkin, kun tuota sanaa käytetään, on yleensä kysymys vastapuolen parjaamisesta. Mieluummin valitaan tilalle siistimpiä sanoja tai ahneus jopa tulkitaan positiiviseksi käyttövoimaksi, mikä takaa yhteiskunnan toimivuuden.

Ehkäpä ongelma on siinä, että ahneuden vakava analyysi johtaisi lähelle synnin käsitettä ja jopa perisynti-ajatukseen. Ja nämähän taas olisivat välittömästi aktiivisessa esiin sellaisia asiota kuin armo, katumus,

käyttövoimana ovat ylpeys ja epäusko. Ahneus taas edustaa passiivista muotoa. Siinä ei tehdä selvää kieltopäätöstä. Mutta tarrautessaan kaikkeen sellaiseen, mikä on näkyvää ja äärellistä, ihminen joutuu supistamaan näköalaansa ja Jumala jää kuin itsestään poissa-olevaksi. Ahneudelle antautuminen on siten omiaan johtamaan *käytännölliseen* ateismiin, mihin ei tarvita periaatepäätöstä.

Maailmanparannuspuheiden toimenpideohjelmissa vedotaan tavallisesti yhteiskuntaan, sen käytössä oleviin säätelykeinoihin ja kehitysohjelmiin. Eräät luotavat kasvatuksen mahdollisuuksiin. Ja mitäpä noita kumpaakaan pyrkimysuuntaa vähättelempään. Kannatettakoon siis kaikella tavalla tänä aikana esim. haittaveron ja haittamaksujen säätämistä ympäristöohjelmana sekä käytäköön kasvatuksen saralla uudenlainen, tuuletteleva keskustelu arvoista. Edellä sanomassani olen kuitenkin halunnut osoittaa, että meidän on kaivauduttava kyllin syvälle löytääksemme kestäviä perusteita maailman tervehdyttämiseksi.

Samalla on painokkaasti todettava, etteivät kristityt eikä kristillinen kirkko pääse ylpeilemään muita paremmasta osaamisesta tai muita mallikkaammasta elämäntavasta. Ahneuden kiertessä me kaikki olemme mukana. Siksi kristityiksi tunnustautuvilla ei ole varaa jättäytyä maailman menon ulkopuolelle, niin kuin pyrkivät tekemään ne, jotka tulkitsevat meneillään olevaa aikaa Ilmestyskirja kädessä ja tuomion pasuuna huulilla tai jotka kuvittelevat, että

seurakunnan tehtävä on suojata piskuiSTA valittujen joukkoa maailman myrskyltä niin kuin Joonasta valaskalan vatsassa.

Mutta vaikka kristityt näyttäisivät kuinkakin kehoa esimerkkiä, ei silti pitäisi vaieta kristillisen uskon perusteista, jotka ovat kirkkaat. Sen pohjalta on uskallettava pitää "kristillisen ohjelman" lähtökohtana tunnustusta, että maailma on ensiksi ja viime kädessä Jumalan. Emme lisäksi voi nähdä ihmistä vain erehtyvänä ja tietämättömänä, mikä vaatii hänen valistamistaan, vaan toteamme, että ihmiskunta elää lankeemuksen tilassa. Siksi tavoitteena on — ei enempää eikä vähempää kuin — ihmisen ja ihmiskunnan *pelastus*. Ja pelastuksesta pystymme puhumaan lopullisessa mielessä vasta silloin, kun nyt vallitseva vieraantumisen tila on täydellisesti kumoutunut; kun meidän ei enää tarvitse rukoilla "tapahtukoon Sinun tahtosi myös maan päällä, niin kuin taivaassa". Sillä tuolloin on "kaikki asetettu jälleen kohdallensa" (Apt 3:21) ja "Jumala on kaikki kaikessa" (1 Kor 15:28).

Summa summarum äsken sanotusta: se kristillinen käsitteistö, mitä olen edellä yrittänyt alkupäästään avata, sisältää oman dynamiikkansa. Se ei edusta periolemukseltaan sopeutuvaa dynamiikkaa, vaan pyrkii rikomaan maailmansisäiset, valmiiksi asetetut kategoriat.

Näistä visioista palaan lopuksi yksilöllisen kilvoituksen tasolle käyttäen apuna muuatta anekdootin sirpalletta. Säveltäjä Igor Stravinski kirjoitti elämänsä viimeisinä vuosina orkesteriteok-

sen, jossa on pitkä sooloviuluus. Ennen kantaesitystä solisti valitti säveltäjälle: "Maestro, noin kirjoitettua tekstiä on mahdoton soittaa oikein". "Niinpä niin", Stravinski vastasi, "mutta minä olenkin tavoitellut juuri sellaista soittoa, mikä synnyttää vaikutelman, että joku *yrittää* soittaa nuottien mukaan".

Kristillisen näkemyksen mukainen kilvoittelu on oleelliselta osaltaan nähtävissä tässä kuvassa. Me kömmähtelemme, harhaillemme, tuotamme dissonansseja. Silti on samalla tunnustettava, että Mestari, joka kutsuu seuraamaan itseään, on asettanut nuotit oikein ja niiden mukaan on seuraajan syytä ojentautua. Pingoittuneeseen kristillisyyteen tämän ei silti tarvitse ohjata. Kristuksen seuraajan on näet lupa kantaa sisimmässään tietoisuutta, että kaiken takana, yllä ja pohjalla tulee viimeiseksi vastaan se hyvä, mikä on *armo*.

VOITTAJAN VASTUU

Sosialismi ja kapitalismi olivat kilpailevia yhteiskuntamuotoja — näin ainakin asia nähtiin ennen. Nyt kilpailu näyttää ratkenneen. Huomattava osa sosialistisista maista on myöntänyt kärsineensä tappion ja sosialismi on näissä maissa jopa avoimesti myönnetty huonoksi yhteiskuntajärjestykseksi. Pohjoismaiden yhteiskuntia, ns. sekatalousjärjestelmiä on pidetty sosialistisempina kuin olemassaolevia kommunistisia yhteiskuntia. Kapitalismi ja sen kaikki ilmeet tuskin ovat mitään ihanteellisia nekään, mutta taloudellinen liberalismi on osoittautunut ihmisille paremmaksi lähes kaikissa ulottuvuuksissa.

Mikä nyt sitten eteen? Romutetaanko sosialismi? Kuinka sosialistisen yhteiskunnan uudelleenjärjestäytyminen on mahdollista ilman kaaosta ja epäselvyyksiä? Keskitetyistä järjestelmistä on aina vaikea palata sellaiseen liberalismiin, jossa ihmisten edut eivät räikeästi sotisi toisiaan vastaan. Sekä poliittinen että taloudellinen uusjako on kuitenkin välttämättömyys.

Kommunistisissa maissa yritettiin toteuttaa sosialistisia ihanteita äärimmäisessä muodossa. Sosialistiset ihanteet ovat kuitenkin muotoilleet myös kapitallisia maita, varsinkin Euroopassa. Jossain määrin koko Euroopalla on ollut yhteisiä ihanteita. Ja vielä pari vuosikymmentä sitten ei suinkaan oltu varmoja siitä, kuka kilpailun voittaa, vaikka se näyttää nyt — jälkiviisaille — täysin selvältä.

Läntisiä kapitalistis-liberalistisia demokraatioita alkavat vaivata oikeistolaistumisen paineet, ikään kuin sosialismin riipan hellittäessä heiluri kimmahtais toiseen laitaan. Kapita-

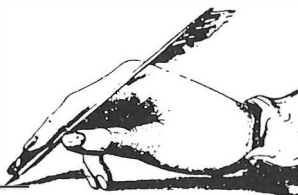
lismi on kuitenkin omalta osaltaan voittanut juuri siksi, että se on soveltanut sosialistisia aatteita maltillisesti; niiltä osin yhteisiä aatteita Itä-Euroopan kanssa, missä on nyt todettu jo kommunistisen kokeilun epäonnistuneen.

Me olemme ehkä aatteellisestikin — eikä vain maantieteellis-taloudellisesti — enemmän samassa veneessä Itä-Euroopan kanssa kuin luulemmekaan. Sieltä on kohdistunut painetta koko ajan sekä ajatteluumme että toimintaamme. Paine on joissakin tapauksissa pakottanut meitä edistykseen, joskus kyse on ollut ehkä haitallisten mallien omaksumisesta. Ehkä jälkimmäisestä esimerkkinä Suomen — ja koko Länsi-Euroopan — keskitetyin koulujärjestelmä, jonka purkaminen ja henkinen liberalisoiminen on osoittautunut vaikeaksi. Luova elävän elämän tarpeisiin vastaaminen vaatii liberalismia, kilpailevien aatteiden sallimista.

Nyt kapitalismi on voittanut, mutta ainakin osaksi nimenomaan sosialististen aatteiden ja Itä-Euroopan kohdistaman paineen siivittämänä. Me olemme ehkä voittajia — osaksi onenkauppaa, kun synnyimme tänne. Nyt meidän olisi osoitettava voittajan vastuuta: auttaa hävinnyttä nousemaan takaisin itsekunnioitukseen. Muutoin tappion kärsinyt — vaikka se sen myöntääkin — ajan kanssa iskee takaisin, ehkä jollain yllättävällä tavalla. Voittajan täytyy auttaa hävinnyt jaloilleen, koska ei ole voittajia ilman häviäjiä — varsinkaan tässä yhteisten aatteiden Euroopassa.

KARI E. TURUNEN

Kiinakuu

Siperian junassa vain rauhassa heittäytyä armottomaan matka-autuuteen. Juna puskee ilmaa edellään, ja puhutaan tuhansista kilometreistä. Kyselemme: Onko nyt maanantai? Montako päivää on oltu? Milloin ollaan Irkutskissa? Onko jo vappu? Tässä meditatiivisessa matkankulussa minusta häviää talven aikana nahan alle kertynyt tunkkaisuus, tylsyys, väsymys. Kotoinen menettää otteensa, napanuorat menneeseen pimahtelevat poikki toinen toisensa perään. Turha keilla: "Voi kun olisin" ja "miksi en sillontkaan". Istun ja katson vappuliputettua Neuvostomaata, koivumetsiä, radanvarsi-kyliä, unia ja päiväunia. Tähtikirkasta yötä Permin asemalla, puolen päivän verran Baikalin rantaa. Asemilla me junan eurooppalaiset juoksemme, venyttelemme, pompimme. Nuuskimme kevään lant-raamaa pakkasilmaa. Jonoitamme kojujen edessä yhdessä kiinalaismatkustajien kanssa ostaaksemme kalasäilykkeitä tai pullaa, kuivaharjoitellen tulevaa vuoron odotusta, etu- luvaa ja pinnan venytystä. Vaunue- mämmät, huolehtivaiset neukku- naiset, patistavat meidät ta- kaisin vaunuun kun Juna tah- too jatkaa. Ummikkouden voi unohtaa vielä hetkeksi: kun menen teemukia ojentaen tä- tien luke, tulen ymmärretyksi ja saan juomaa kahdella ko- peekalla, ja mukaan vielä koreapaperisen sokeripalan,

suuren kuin tiilenpuolikas. Vi- kon aikana rakennan niistä Kii- nan muurin pienoismallin hytin ikkunapuulle suojaksi kaikkialle pönkivää hiilenpölyä vastaan.

SURVIVAL

Henkilökohtaisessa maailman- kartassani tunnen ensimmäise- nä viikkona Pekingin nimellä "Avuttomuus" ja "Hengissä- säilyminen". Täällä sanat ovat merkkejä, merkit tavuja. En ymmärrä enkä tule ymmärre- tyksi. Kuin olisi kieli leikattu suusta eivätkä kädetkään vielä toimi. Gulliverin retkissä tämän maan mittasuhteet ovat po- tenssiin sata. Mitäpä tekisin jalkaparikassa Pekingissä? Kä- vellen en olisi perillä vielä- kään. Jos onnistun survoutu- maan sisään puolattiabussiin, en enää nää ihmiskien ta- kaa edestä tai välistä minne ja milloin olisi jäätävä. Metro ajaa ympyrää ja juuttuu ase- mien väliin. Totuus löytyy filla- rista. Se toimii ellei hajoa. Mao raameissaan katsoo Kiel- letyn kaupungin muurilta kun paahdan ohi kelloa rinkuttaen, yrittäen pysyä fillarilegioonien imussa mukana.

Pekingin yliopiston opiskeli- jalakko kestää. Aukiolla seinä- kirjoitusten edessä on tungos- ta, uutisia liimataan vanhent- uneiden päälle. Öisin marssi- taan Kansainvälisen kaikkeessa.

Opiskelijat vaativat akateemis- ten alojen arvostuksen ja pal- kan nousua, hallinnon korrup- tion paljastamista. He halua- vat tavata vierailulle saapuvan Gorbatschovin juhlaputetussa kaupungissaan. Gorba on sankari; kiinalaisnuoret halua- vat oman peretsroikansa. Eikä Peking ole yksin. Kuukauden ajan etelää kohti matkatessani törmään opiskelijakulkueisiin ja mielenosoituksiin kaikkialla.

SUITSUTUSTA

Pärrättyäni viikon peking- liikenteessä, kilikellojen, kuor- ma-autojen ja ihmismiljoonien kakofoniassa huomaan olevani yhä hengissä, ja vakuutan sel- viäväni jatkossakin. Aamuvär- hainen reiki lamalaistemppele- le kulkee hetken torikauppiai- den suosimalla reitillä: selleri- röykkiöt siirtyvät fillarikyydillä ruokkimaan osaltaan pääkau- pungin miljoonia. Asunto-uu- disrakennustyömaan takaa löytyy punaisten muurien ym- päröimä toiminnassa oleva temppele. Sisä-Mongoliasta tulleita pyhiinvaeltajia matkien sytytän suitsukenipun lepyyt- täkseni paikalliset jumalat. Kultainen Buddha nauraa ka- ramellikasojen takaa. Jatkan kohti keskustaa ja Friendship Storen ilmastoiduissa halleissa kahisevia silkkiröykkiöitä. Ka- dunkulmassa räikyy Kentucky Fried Chicken -kyltti, kadunla- kaisijat hengittävät suojanaa- mareiden läpi, nuudelikuoppi- loiden tuoksut härnäävät näl- kää. Tivaan Pekingissä stipen- din turvin opiskelevilta seura- laisiltani, mikä heitä siellä oi- kein pitää: "Täällä ei eläminen vielä ole itsestään selvää. Koti- maassa kaiken pystyt hoita- maan rutiinilla, puoliunessa. Täällä pysyt hereillä".

SOFT SEAT

Hereillä, totta. Silti, pakko myöntää, heitän joskus kadehtivan katseen valmismatkalaisiin, kun he kiitävät busseissaan Kohteesta Toiseen ja sanovat: How nice. Sehr schön. Todella mielenkiintoista.

Käännän heille selkäni ja poistun asemien mylläkkään taistelemaan lipusta kohti uutta kaupunkia, nimeltään aina Eteenpäin. Arvot ja kieli uudistuvat. Puhun lipuista, jonotustaktiikoista, lippuluukkustrategioista. Hard-seatista, soft-seatista, hardsleepereistä. Kysyn kuinka jonnekin pääsee ja ennen kaikkea miten sieltä pääsee pois. Entä Xian? Onko yhteyttä Chengduhun? Neljäkymmentä tuntia Guiliniin, muttei junanvaihtoa välillä. Syntyy pienten huolien lista: ruuan ja hotellin löytäminen, raha, mahatauti malaria kuukautiset, liika rökäposkiontelon tulehdus, hiiret vuoteessa, tuijotus, Suomeen ja töihin ennättäminen mitä sitten. On vain yksi iso huoli: junalippu. läpyskä, jota vuorokauden etsittyäni, jonotettuani, kinuttuani, hermoiltuani en vaihtaisi kivitaloon Yrjönkadulla. Ja pääsen Eteenpäin. Hämään ummikkousfobiaani opettelemalla maan tavalla Kiitos! Ulos! Anteeksi! Haluan! Mitä maksaa! En halua! Rautatieasema & yksi kaksi kolme ... kymmenen. Ja heti maailma on hivenen paremmin hallinnassani.

Ja mikä oppi koti- ja kansalaiskasvatuksesta minuun onkaan syvimmin juurtunut, ja sitkeimmin tunkee esiin: Roskia ei saa heittää maahan! Paikalliset seuraavat huvittuneina, kuinka kerään roskani muovipussiin enkä lennätä niitä ratapenkalle, en kippaa pikajunapikaruokatöttejä maisemaan,

nakertamaan otsonia jälkiruuksi. Asemalla kurkotan ikkunasta ulos tyhjän pullon kerääjämummolle joka puhkeaa kiitoksiin; kumarrukset jatkuvat vielä kun juna on jo liikkeessä.

SEESTYVÄÄ

Ensimmäisen kerran näen Tai Chi-harjoituksen Quingdaossa, maailman parhaaksi mainitun oluen syntymäkaupungissa. Auringon noustua kahlaan Keltaisessa meressä nähdäkseni värjäytyvätkö jalat, ja rannalla yhtäkkiä pieni puisto, jossa nuoret ja vanhat miehet naiset syventyneinä hitaasti kulkeviin liikesarjoihin, etenemiseen, vetäytymiseen, varjotaisteluun. Koen heti saman, minkä aina Tai Chitä seurattessani: rauhoittumisen, ajan pysähtymisen. Maassa, jossa yksityisyys ja hiljaisuus ovat harvinaisia, avaavat keskittymiseen johdattavat liikkeet oven itsseen. Jokilaivan keulassa köysivyyhtien välissä, puistoissa, ulkoilemaan tuotujen häkkilintujen piperryksessä, yksin tai opettajan neuvomana, ryhmässäkin omassa rytmissään kulkee levollisten askelten tanssi.

SITÄHÄN SE ON

Halu olla läsnä kuluvaassa hetkessä ajaa matkalle. En tarvitse verukkeita tai määritelmiä olemassaololleni. Pääsen käsiksi perusoikeuteeni ja -tehtäväni olla olemassa ja ihmetellä. Pelkkä elossaolo riittää; oudon maiseman taustalta yksityiskohdat erottuvat ainutlaatuisina. Paradoksiparatiisit puhkeavat näkyviin: typistetyt jalat maailman leveimillä kaduilla,

tyhjiä olutpulloista rakennettu lohikäärme kilisemässä tuulisella vuorella, lohikäärmeopstimerkit, Kesäpalatsin tekojärvellä lilluvat muoviset lohikäärme-purret. Fulin markkinoilla käytettyjä hammaspaikkoja myyvä ukko ja hänen kutsuvat eleensä houkuttamassa valikoimaan ensiluokkaisia teko-hammaskappaleita.

Valaistumisen hetket tulevat yllättäen; Heavenly Horse Storessa Great Wall -viini ostoksilla, teemaassa tuhannen pikakahvikupin ääressä. Kun "uskomatonta olla täällä" -hokema haihtuu, alan ottaa kaiken todesta. En ole kaukana mistään. Suomi saattaa olla kaukana, mutten peilaa olemistani Suomeen vaan itseäni, eikä kuvassa näy koti-ikävää. Lähellä ja liikkeessä, ohi bambumetsikköjen, janottavanvihreiden riisiviljelmien, joilta työläiset eivät poistu ennen kuin valokin. Mies kuljettaa mopon tarakalla neljääkymmentä ankkaa — yrittäkää —, toinen kukkivaa ruokkuruusua, kolmas perhettään. Kukaan ei viritä pimeässä pyöräänsä valoja sillä ne häikäisisivät vastaantulijat.

SEUTULA-SILENCE

Lennosta laskeutumisen tila kuin lievä aivotärähdys. Tuttu oudoksuttaa: tuijottajien ringin sijaan katseenväistäjät. Kuppi-loiden desibelitulvan jälkeen äänistä siivotut salit, joissa veistä ja haarukkaa hinkataan hillitysti. Onko Täällä Vapaus nuorten jumalatar? Siellä Täällä joka tapauksessa ihmiset itkevät kuolleitaan — hallitsijat sanovat Ei mitään hätää.

HELENA
KOKKONEN

TAVOILTAAN SÄÄNNÖTÖN NYKYAIKA

VALKOISESSA HÄÄPUVUSSA NAKKIKIOSKILLE

Vielä elossa oleva vanhin sukupolvi muistaa hyvin ajan, jolloin kaikki tiesivät paikkansa yhteiskunnan tikapuilla. Se oli aikaa, jolloin myös pukeuduttiin ja käyttäydyttiin sosiaalisen aseman vaatimalla tavalla. Myös alimmissa kansankerroksissa oli vallalla suhteellisen tiukka tapakulttuuri, joka ei sallinut poikkeuksia.

RISTO LAINE

FIL.KAND.
TURKU

Tiedämme varsin hyvin, että elämäntavasta on viimeisen 30 vuoden kuluessa tapahtunut valtava muutos. Luultavasti tuo muutos on vain kiihtynyt lähestyessämme tätä päivää. Se on tosin vaikeasti mitattavissa. Se vain tiedetään.

Olennaisen muutoksen huomaa pukeutumisessa. Kun vielä 1950-luvulla lukioiden pojat pukeutuivat tiukasti pikkutakkiin, pitkiin housuihin ja solmioon, saat-
taa tämän päivän johtavan toimihenkilön tavata työpalkaltaan neulepusero yllään.

Vanhanaikainen herrasmieslinja solmioineen on mennyt elämään myös useimmissa opettajainhuoneissa.

Lättähatullakin
oli paidannappi
kiinni

Turun maakuntamuseo järjesti jokin aika sitten 1950-lukua kuvaavan näyttelyn. Esillä oli mm. mallinukke puettuna "lättähatun" asuun. Se oli huolettomasti pantu yhdistelmäpukuun kuten asiaan kuului, mutta ilman solmiota ja paidannappi auki. Siinä oli selvä virhe, sillä lättähatuillakin oli aina solmio ja paita tiukasti napitettuna.

Valmisvaateteollisuus määrää nykyään muodin ja pukeutumisen, ei sosiaalinen normijärjestelmä. Yllättävää ei ole tavata valkohuntuista morsianta sulhasineen nakkikioskilla: muutokset sekä pukeutumisessa että käyttäytymisessä ovat valtavat.

Puhetapa on muuttunut niin, että koulutytöt käyttävät sellaisia sanoja, joita ennen raavaat työmiehet häpesivät. Puhumiseen liittyy vielä muutos, teitittelystä sinuteluun. Teitittelijä on vanhanaikainen, sinuttelija vastaa nykyaikaista ihmistä.

Vuotuisperinteen
mullistuksia

Muutoksia on huomattavissa myös vanhan vuotuisperinteen vietossa. Kun joulukaisemmin oli perhejuhla, monet viettävät sitä nyt jossain muualla, etelän aurin-
gon alla, hotelleissa, lomakeskuksissa.

Toisaalta perinnejuhliin on tullut spontaanin toiminnan sijaan tuotettua markkinoitua, teollistunutta perinnettä. Perinnejuhlat ovat folklorismia, tekoperinnettä, henkisesti subventoitua tapakulttuuria. Katsaus kulttuurikalenteriin osoittaa, että monet pitäjäjuhlat ovat vain osa matkailumarkki-

nointia. Suomessa niitä ovat kansanmusiikkijuhlat, pitäjien kotiseutujuhlat, praasniekatkin ja muualla Euroopassa mm. pyhiinvaellukset.

Myös korkeakulttuurin puolelta kaapattu oopperajuhla on saanut ainakin Suomessa kansanjuhlan luonteen.

Ruokatoimen juhllisuus

Ruokailutottumuksissa ja pöytätavoissa on tapahtunut muutoksia, mutta on yksityiskohtaisesti selvittämättä mihin suuntaan. Eräät alan tutkijat ovat puhuneet jopa "gastroonomiasta" ja "pöytätapojen loppumisesta".

Saksalaisella kielialueella on useassakin vanhemmassa kansatieteellisessä tutkimuksessa käsitelty vanhaa sikäläiseen talonpoikasperinteeseen kuulunutta pöytäjärjestystä: se on ollut tärkeä perinteisten ruokatapojen ja sosiaalisen järjestyksen säilyttäjä. Patriarkaalinen elämäntapa, yhteinen ruoka-aika, pöytäjärjestys ja yhteinen ruokarukous olivat sille leimaa-antavia.

Pöytäjärjestyksellä oli eräänlainen uskonnollis-rituaalinen merkitys. Suomessa on kansatieteellisessä tutkimuksessa kiinnitetty huomiota ruokailun pääteemaan, ruokalajeihin, mutta ruokailun sosiaaliseen järjestykseen vain niukasti.

On helppo todeta, että ruokailutottumukset ovat eurooppalaisesta näkökulmasta katsoen varsin paljon muuttuneet. Pöytäjärjestyksestä ei enää tiukasti pidetä kiinni ja perhekeskeiset ruokailutilanteet ovat vähenemässä.

Tilalle ovat tulleet pikaruokailut, annosbaarit ja einesten lämmittäminen mikroounilla. Enää ei olla riippuvaisia edes vakituisista ruoka-ajoista. Niiden epä-säännöllisyys hajottaa selvästi perheyhteyttä.

Maallistunut uskonnollisuus

Suomalaisten hyvän lukutaidon sanotaan olevan seurausta siitä, että yhtenäiskulttuurin aikana kirkko ei antanut naimalupaa ennen rippikoulun suorittamista ja siellä osoitettua auttavaa lukutaitoa. Lukutaito tarvittiin, koska piti oppia katekismusta. Ilman lukutaitoa kristinopin salaisuudet eivät auenneet.

Rippikoulu on säilynyt Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toimintamuotona, mutta sen merkitys saat-taa uskonnolliselta anniltaan olla varsin vähä.

On tapahtunut se, minkä itävaltalainen kansantieteilijä Leopold Schmidt aikoinaan ilmaisi sanoilla: "Brauch ohne Glaube" (tapa ilman uskoa). Se on maallistumista. Rippikoulu on suurimmalle osalle vain "tapa ilman uskoa", enimmäkseen se on vain tapa saada lahjoja. Suurta sosiaalista merkitystä sillä ei enää ole. Rippikoulun merkityksen muuttuminen on osa yhteiskunnan maallistumista.

Toisaalta uskonnollisten instituutioiden ja juhlien rinnalle on syntynyt monia uskonnollisperäisiä kulttuuri-ilmiöitä.

Eräs sellainen on laivojen "kastaminen". Pullon lyömisessä rikki laivan kylkeen on moninkertaisesti vanhaa

tapakulttuuria pullon rikkomisesta alkaen (vert. kreikan sana symbolein: ruukun siru, josta tulee sana symboli).

Myös eräät kirkolliset juhlat ovat muuttuneet maalliksiksi. Baselilaisen kansatieteen professori Christine Burckhardt-Seebassin:

(Zwischen McDonald's und weissem Brautkleid. Brauch und Ritual in einer offenen, säkularischen Gesellschaft. Österreichische Zeitschrift für Volkskunde 1989,2.) vertaus on raju: Marian kunnioittaminen = äitienpäivä. Eräät kansatieteilijät ovat puhuneet myös ns. sekulaarista rituaalista (secular ritual). Eivätköhän kauneuskuningattarien kruunaamiseen ja "voittajien voiteluun" liittyvät esikuvat löydy Vanhasta testamentista?

Kohti anomiaa, entä sitten?

On oltu huolestuneita siitä, että sosiaalinen kenttä on varsinkin kahden viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana muuttunut normeiltaan sekavaksi, kaikkia perinteellisiä tapoja ja tapakulttuuria halveksivaksi. Vallalla on anomia.

Anomia on yhteiskunnan kriisi, jota leimaa päättämättömyyden tila, säännöttömyys. Sellaisessa tilassa yhteiskunnallista kehitystä on vaikea viedä eteenpäin ja yksityisen kansalaisenkin elämä vaikeutuu.

Yksilöllä on anomisessa yhteiskunnassa samanlainen olo kuin ensi kertaa lavalle menevällä esiintyjällä: ei tiedä mihin kädet pistäisi. Nykyaikainen ihminen ei

tiedä, miten hän käyttäytyisi, ja peittää hämillisyytensä karkeuteen.

Englantilainen kansatieteilijä John Gillis on kuvannut tapakulttuurin muutosta vaaka-asennossa olevalla tiimalasilla. Sen toinen avonainen suppilo ulottuu vuodesta 1835 vuoteen 1900 ja toinen laajenee vuodesta 1970 eteenpäin. Näiden kahden suppilon väliin jää hyvin kapea ja pitkä putki, joka samanaikaisesti erottaa ja yhdistää. Gillis tarkoittaa tällä vertauksella vanhan perinteisen kulttuurimuodon muuttumista nykyaikaiseksi anomiseksi kulttuuriksi.

Vuosisadanvaihteeseen saakka käyttäytymistä säätelevä normisto oli sangen selvä. Vain harvoja 1700-luvun normeja on siirtynyt "putkea" pitkin nykyiseen yhteiskunnalliseen kulttuuriin. 1970-luvulta lähtien on eletty uutta aikaa, mutta muutoksen paine on niin raju, että selvää murroskauden määrittelyä on edelleen vaikea tehdä.

Onko nykykulttuuri sitten kovin huonoa ja onko se nähtävä vain negatiivisesta näkökulmasta? Siitä voidaan olla montaa mieltä. Anomiaa voidaan myös pitää eräänlaisena vapautuneen yhteiskunnan ja demokratian mittana.

Kohti vapaata elämäntapaa?

Voidaanko yhteiskunnan kehittymiselle ja tapakulttuurille luoda tarjat rajat?

Voidaan tietysti todeta, että ennen — mikä epätarkka määrittely — vallitsi tarkka työnjako, elettiin pieniyhteis-

sössä, elettiin perhekeskeisesti, oli kuria ja järjestystä.

Koko 1700-luvun eurooppalainen kulttuuri on ollut jokseenkin yhtenäinen, vaikka alueellisia eroja on tietysti ollut. Kansankulttuurin erot johtuivat ekologis-maantieteellisistä syistä. Ylemmät säädyt elivät omaa elämäänsä: kaikkea leimasi kuitenkin tiukka tasanapaino. Jokainen tiesi paikkansa ja osasi käyttäytyä sen mukaan.

1800-luvulla alkanut kehitys — putki — johti tapakulttuurin tuhoutumiseen.

Tätä kehitystä eivät kaikki pidä huonona. Varsinkaan nuori sukupolvi ei koe tarpeeksen tapakulttuurin häviämistä tappiona, vaan pakosta vapautumisena. Käyttäytymisen perinteellisiä muotoja on pidetty autoritaarisuuden ilmaisuina.

Hyvinä pidetään arvostusta, joka kohdistuu vapaamuotoiseen elämäntapaan. Se voi ilmetä hyvin pienissä mutta näkyvissä asioissa: syömisessä, juomisessa ja ulkoisessa käyttäytymisessä. Bruckhardt-Seebach mainitsee musiikin kuunteleminen julkisilla paikoilla ja erityisesti naisopiskelijoiden kutomisen luennoilla.

Tuttua? Kyllä. Ihmiset syövät Suomessakin julkisesti nakkikioskilla, ryypäävät keskiolutta pullon suusta kaduilla, diskomusiikki jytää avoimesta autonikkunasta torin laidalla keskellä päivää.

Osa käyttäytymisen muutoksesta on laskettava provokaation tai mielenosoituksen tiliin, mutta se on samalla yksilökeskeisen kulttuurimuodon ilmaisu. Yksilö voi käyttäytyä miten haluaa. Ei ole väliä, vaikka se toisia häiritsisi.

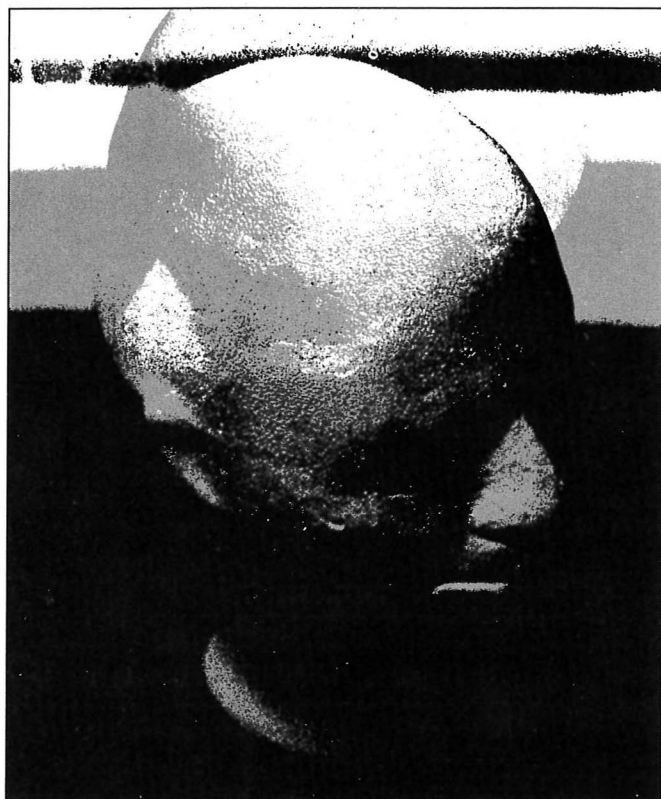
Muutos ei rajoitu vain nuorempaan sukupolveen. Tässä on yksi hyvä esimerkki: nousevat avioeroluvut eivät koske vain nuoria, ne ovat tuttuja myös eläkeikäisten keskuudessa. Syynä saatetaan olla, että naisilla on nykyisin oma vanhuuseläke ja he ovat taloudellisesti melko riippumattomia miehistään. Aikaisemmin naiset olivat sidoksissa miehensä tuloihin.

Muuttumisen havainnointi

Muutokset on helppo havaita; ne ovat olleet aika rajuja. Ei pidä luulla, että muutokset kulttuurissa ja sen luomassa sosiaalisessa järjestelmässä ovat vain tämän päivän tapahtumaa. Muutoksia on tapahtunut aina. Tempo on nyt vain nopeampi.

Muutoksiin ei pidä suhtautua pelkästään kielteisesti. Niissä on paljon hyvääkin. Muutokset tapahtuvat aina myös entisen ehdoilla. Mikään elämäntapa ei pysty uudistamaan itseään niin nopeasti, ettei se lepäisi menneen ajan kivijalalla. Kannattaisi ehkä nostaa uudelleen esille muutama vuosikymmen sitten muodikkaana pidetty historianfilosofi Arnold Toynbee tai kurkistaa muidenkin ajattelijoiden teoksiin. Uuden aikakauden kehitys on vastaus edellisten aikakausien työlle.

Suomalaisittain voisi asian ilmaista: "Niin metsä vastaa, kuin sinne huudetaan."

PSYKOLOGIA- LEHTI 1990

Julkaisija: Suomen psykologinen seura

Tilaushinnat: jäsentilaus 130 mk ja opiskelijat 75 mk (sisältävät jäsenmaksun), muut (Suomi ja Pohjoismaat) 170 mk, yhteisöt 220 mk, muut maat 220 mk, irtotilaukset 35 mk

Tilaukset: Psykologia-lehti, Mariankatu 7 C, 00170 Helsinki

Ps-tili: 9544-2

TILAA JULKAISUSARJAN UUTUUKSIA:

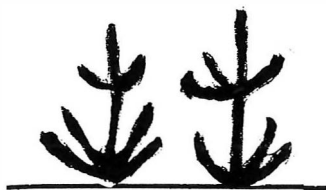
Matti Vahtinen:
TEOLLINEN KULTTUURI
Hyvinvointi ja tiede, 112 s.
30 mk

Matti Vahtinen:
TERVEYS KULTTUURI-
FILOSOFISENA
ONGELMANA
Teollinen kulttuuri elämän-
muotona ja kokemuksena,
133 s. 30 mk

Esko Paakkola (toim.)
EUROOPAN
SIELUNMATKA
Airiston seminaarin
raportti 105 s. 50 mk.

os. KRIITTINEN
KORKEAKOULU

TILAA KATSAUS — vaikka joululahjaksi!

TILAA
katsaus
- pysyt mukana
puheenaiheissa

MUUTTUUKO OSOITTEESI?

Lähetä tieto Katsaus-lehden osoitteenmuutoksesta suoraan Kriittiselle korkeakoululle
Kasarmikatu 19, 00130 Helsinki, puh. 90-624 977.
Maksukuitit eivät enää tule Postipankista toimistoon.

KRIITTINEN KORKEAKOULU
ON JULKAISSUT ULKOMINISTERIÖN TUELLA ESITTEEN
KUMMITOIMINTAA HARJOITTAVISTA JÄRJESTÖISTÄ.
PYYDÄ ESITE
RYHDY KUMMIKSI